

Mariusz Rukat*

AZJA, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM CHIN, W POLITYCE ZAGRANICZNEJ POLSKI W XXI WIEKU

DOI: 10.26399/meip.4(67).2019.42/m.rukat

WPROWADZENIE

Przez ostatnie dwa wieki Azja w dużej mierze sytuowała się na drugim planie historii, oddając przywództwo w organizowaniu i koordynowaniu spraw światowych liderom państw zachodnich. Niemal do XX wieku ośrodki europejskie i amerykańskie określały modele konsumpcji, definiowały paradygmaty międzynarodowych relacji i kształtowały strukturę międzynarodowej siły. Główne założenia stosunków międzynarodowych do dziś naznaczone są realizmem doświadczeń wojen światowych ubiegłego stulecia, treścią makrohistorycznych teorii społecznych Marksa i Webera, ideą liberalizacji i umiędzynarodowienia rynków oraz instytucjonalizacji zimnowojennych, międzyblokowych relacji. Pomimo tak silnej zachodniocentryczności politycznych koncepcji współcześni kreatorzy polityki zagranicznej muszą uwzględniać siłę odmrożonych i dynamicznie rozwijających się platform społeczno-gospodarczych oraz liczyć się z racjami państw – niejednokrotnie nasączonymi resentymentem¹.

Dziś twierdzi się, że XXI wiek bezsprzecznie zaczyna należeć do państw Azji, powracających na środek sceny, który zajmowały przed okresem zachod-

---

* Mariusz Rukat – mgr inż., niezależny ekspert ds. polityki międzynarodowej, e-mail: mariuszrukata@op.pl; ORCID 0000-0001-9946-7062

¹ F. Fukuyama, *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*, Farrar, Straus and Giroux, New York 2018.

niej dominacji². Nowe i odradzające się azjatyckie mocarstwa, jak Chiny, Indie i – coraz bardziej politycznie osadzona w Azji – Rosja, żądają redefinicji i bardziej korzystnej transpozycji (nie)liberalnego modelu porządku świata. Działania zasadniczych aktorów regionu (Chin, Indii, Japonii, Rosji i Stanów Zjednoczonych) o silnej perspektywie strategicznej i rozwojowej kształtują charakter kontynentu, bazując głównie na czynniku społeczno-gospodarczym. Z azjatyckiego punktu widzenia istotną rolę odgrywa tu trwała polaryzacja interesów o charakterze cywilizacyjnym, politycznym, tożsamościowym i bezpieczeństwa. Wcześniejsze starcie ideologiczne na linii Waszyngton–Moskwa zastąpiła złożona, dziś już antagonistyczna formuła relacji między Waszyngtonem a Pekinem, przenosząc skutki rywalizacji na fora międzyregionalne, w tym te leżące w zasięgu polityki zagranicznej Polski.

Od początku procesu transformacji w 1989 roku władze Polski starają się wpisywać własną politykę w międzynarodowy nurt instytucjonalny polityki zagranicznej, inkorporując swoją politykę zagraniczną w szerszy kontekst międzynarodowy. W wymiarze regionalnym polityce Warszawy wydaje się przyświecać idea defensywnego realizmu, zgodnie z którą państwo w drodze „maksymalizacji relatywnego zysku siły stara się minimalizować zakres strat siły w stosunku do [potencjalnych] adwersarzy”³ – aktywnie wykorzystywane są do tego celu wszelkie dostępne platformy międzynarodowe (w szczególności Sojusz Północnoatlantycki i UE). Wydaje się jednak, że w sprawach międzynarodowych polityka polskiego rządu nie wybiega poza region tzw. bliskiej zagranicy oraz teatru NATO.

Polityka zagraniczna Polski w Azji (również w odniesieniu do Chin) od lat posiada reaktywny charakter, pozbawiony dynamiki kreowania głębokich politycznych relacji, i wydaje się nie zawierać skonsolidowanej – wertykalnej bądź horyzontalnej – strategii. Po pierwsze, nie towarzyszy jej rzeczowa długofalowa priorytetyzacja narodowych interesów i celów odzwierciedlonych w rządowym dokumencie ramowym (np. strategii polityki zagranicznej Polski w Azji)⁴, które byłyby realizowane z udziałem komórek administracji

² P. Khanna, *The Future is Asian*, Simon & Schuster, New York 2019; A. Acharya, *The End of American World Order*, Polity Press, Cambridge 2018; J. Stiglitz, *The Chinese Century*, „Vanity Fair”, January 2015; K. Mahbubani, *The New Asian Hemisphere: The Irresistible Shift of Global Power to the East*, PublicAffairs, New York 2008; H. Kissinger, *China: Containment Won't Work*, „Washington Post”, 13.06.2005.

³ J.E. Dougherty, R.L. Pfaltzgraff, Jr., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, Longman, New York 2001, s. 90.

⁴ K. Szumski, *Polska polityka zagraniczna wobec Azji i Pacyfiku po 1989 r.*, [w:] J. Brylewska (red.), *Azja–Pacyfik. Relacje Polski z Azją Wschodnią*, Towarzystwo Azji i Pacy-

państwowej, placówek naukowo-badawczych (*think tanków*) oraz instytucji wsparcia biznesu (rządowych i prywatnych). Po drugie, brak jej szerokiej, spójnej i celowej perspektywy narodowej uwzględniającej interesy zasadniczych aktorów w Azji, których intencje w pewnych obszarach wydają się zbieżne z interesami polskimi, choć najczęściej z nimi kolidują. W szczególności dotyczy to punktów stycznych interesów i działań podmiotów takich jak USA, Chiny, Rosja i Unia Europejska.

Taka sytuacja polityczna wynika zarówno z czynnika geograficznego – skupienia uwagi na „bliskiej zagranicy” w ciągłym konstruowaniu postzimnowojennej architektury bezpieczeństwa Polski, jak i z deklaracji politycznego przystawania do wartości demokratycznych – polityki kategorycznego odcięcia się i negocjowania działań mających charakter reżimowy lub nawiązujących do komunistycznej ideologii (w wymiarze zewnętrznym i wewnątrz krajowym)⁵. W tym kontekście reżim Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) wydaje się mieć dla administracji w Warszawie duże znaczenie, bez względu na bezprecedensowy postęp gospodarczy Pekinu i powszechnie rozpoznawany status **komunistycznych** Chin w hierarchii współczesnych mocarstw.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono katalog zasadniczych (strategicznych) czynników o charakterze polityczno-gospodarczym, które wpływają i w najbliższym czasie najprawdopodobniej będą kształtować ramy rozwoju polityki zagranicznej Polski w Azji. Szczególną uwagę poświęcono określeniu uwarunkowań strukturalnych i instytucjonalnych determinujących środowisko, w tym aktualnej strukturze relacji i interesów Chin i Rosji, obecności Stanów Zjednoczonych w Azji oraz polityce UE wobec Chin, a w podsumowaniu – implikacjom tych procesów dla Polski. Wskazano także uwarunkowania i założenia polityki zagranicznej ChRL w odniesieniu do formatu 16+1 oraz Inicjatywy Pasa i Szlaku (Belt & Road Initiative – BRI)⁶ skierowanych do państw regionu Europy Środkowej i Wschodniej, w tym podkreślono znaczenie BRI w wymiarze krajowym. Podjęto także próbę wskazań innych, mniej obciążonych strukturalnie platform zaangażowania Polski w Azji.

---

fiku, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Adam Marszałek, Toruń–Warszawa 2013, s. 37.

⁵ Jeden z ostatnich przekazów w tej sprawie: J. Bielecki, *Czaputowicz: Solidaryzują się z walką o wolność w Hong Kongu. I w Rosji*, RP.pl, <https://www.rp.pl/Dyplomacja/308-189972-Czaputowicz-Solidaryzuje-sie-z-walka-o-wolnosc-w-Hongkongu-I-w-Rosji.html>, dostęp 26.08.2019.

⁶ Gospodarczego Pasa Jedwabnego Szlaku (Silk Road Economic Belt) i Jedwabnej Drogi Morskiej Dwudziestego Pierwszego Wieku (Twenty-First-Century Maritime Silk Road), ogłoszonych jesienią 2013 roku w Kazachstanie i Indonezji.

1. ZASADNICZE CZYNNIKI ROZWOJU POLITYKI MIĘDZYNARODOWEJ W AZJI ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM UWARUNKOWAŃ BEZPIECZEŃSTWA I ICH IMPLIKACJE DLA POLITYKI ZAGRANICZNEJ POLSKI

W katalogu aktualnych założeń polityki zagranicznej Polski zasadniczą uwagę zwraca się na perspektywę działań na płaszczyźnie euroatlantyckiej, podkreślając szczególnie aspekt zapewnienia **bezpieczeństwa państwa** i umożliwiania jego **wszestronnego rozwoju**. W tym kontekście ośrodki te (przy kluczowym warunku zachowania ich spójności) stanowią zasadnicze mechanizmy do osiągnięcia zakładanych przedmiotowych celów⁷. Jednocześnie, odnosząc się do narodowych perspektyw ekonomicznych, w strategii przyznaje się, że „gospodarczy środek ciężkości świata przesuwa się w kierunku regionu Azji i Pacyfiku (...) i systematycznemu wzmocnieniu ulegać będzie rola Azji jako stymulatora światowego wzrostu gospodarczego”⁸. Teza ta nie znajduje jednak rozwinięcia w jakichkolwiek działaniach politycznych, które mogłyby wskazywać na wolę dynamicznego wykorzystania takich trendów.

W perspektywie historycznej należy stwierdzić, że do początku drugiej dekady XXI wieku żadne zewnętrzne państwo nie było w stanie politycznie „okryć” całego regionu i jak dotąd żadne z państw wewnętrznych nie posiadało zdolności, aby określić się suwerenem Azji⁹. Jednocześnie, z uwagi na silną obecnie współzależność ekonomiczną państw, złożoną, transnarodową strukturę łańcucha dostaw i rosnący blokowy (instytucjonalny) charakter więzi (SCO, BRICS+, RCEP, EEU), **ciężar ekonomiczny Azji** wywiera ogromny wpływ globalny, a działania zachodzące w tym regionie silnie oddziałują na sytuację polityczną, ekonomiczną i bezpieczeństwa na całym świecie. W tym kontekście nie bez znaczenia pozostaje fakt, że Azja to region, w którym polityka wielu najważniejszych aktorów (Chin, Indii, Japonii, Pakistanu, czy Rosji) zawiera silny pierwiastek narodowościowy, a polityka zagraniczna często staje się zakładnikiem społecznych sentymentów i uprzedzeń, gry politycznej i uwarunkowań wynikających z postaw tożsamościowych. Pod tym względem, w kategoriach realizacji polityki zagranicznej populistyczny nacjonalizm w Azji może okazać się szczególnie ważny w kształtowaniu narodowej

⁷ *Strategia Polskiej Polityki Zagranicznej 2017–2021*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, s. 2–3, <https://www.msz.gov.pl/resource/978285e3-5684-4fcb-8d7e-d0a8bfdb0fdb:JCR>, dostęp 5.02.2019.

⁸ *Ibidem*, s. 4.

⁹ B. Buzan, O. Weaver, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 172.

strategii państw, a „kolektywna duma i głęboko zakorzenione urazy, strach i resentymenty mogą odgrywać [w tym kontekście] krytyczną rolę, nawet kiedy takie działanie wydawałoby się kontrproduktywne”¹⁰ lub – z perspektywy zachodniej – nieracjonalne.

Na tle dynamicznego wzrostu gospodarczego, procesów stopniowej liberalizacji rynkowej oraz polityczno-gospodarczej instytucjonalizacji, w polityce zagranicznej Polski w Azji zasadniczą uwagę należy skupić na kilku zasadniczych działaniach aktorów tego regionu. Po pierwsze, wyróżnić należy **napięcia na tle polityczno-militarnym** (przy udziale czynnika gospodarczego i ideologicznego), tj. przewlekłej, nasilającej się rywalizacji pomiędzy Waszyngtonem i Pekinem. W tym zakresie państwa mniejsze (sojusznicy i partnerzy Waszyngtonu lub Pekinu) stają przed koniecznością wyboru strony i deklaracji lojalności wobec patrona¹¹. Po drugie, **Moskwa** w obecnej sytuacji ekonomicznej **różnicuje funkcje**, jakie jest w stanie nadal pełnić w regionie Azji Centralnej, oddając pole gospodarcze Chinom, a zarazem skupiając się na zagadnieniach bezpieczeństwa¹² oraz grze politycznej w Europie Południowo-wschodniej, regionie Azji Południowo-zachodniej i Bliskiego Wschodu. Po trzecie, **Waszyngton** przesuwając zasadniczą uwagę z regionu Bliskiego Wschodu, i odciążając inne kierunki **skupia się dziś na działaniach w Azji**.

W kategoriach pozytywnych i negatywnych tych procesów administracja w Warszawie staje zarówno przed szansą wykorzystania, jak i koniecznością przystosowania się do nowych globalnych rozwiązań politycznych i gospodarczych, przy czym każde z wydarzeń może powodować skutki dla Polski. Przy statutowym paradygmacie bezpieczeństwa, jakim jest bliska współpraca z państwami sąsiedzkimi (w szczególności dzielącymi polski punkt widzenia w kwestii wyzwań i zagrożeń wynikających z sąsiedztwa wschodnio-europejskiego)¹³ – biorąc pod uwagę szeroki wymiar tego zjawiska (*human security*), każda forma politycznego (militarnego) zaangażowania NATO, UE i samych Stanów Zjednoczonych w Azji (Gruzja, Półwysep Koreański, Morze

¹⁰ A.L. Friedberg, *Thinking About Strategy in Asia (Introduction)*, [w:] T.G. Mahnken, D. Blumenthal (ed.), *Strategy in Asia: The Past, Present, and Future of Regional Strategy*, Stanford Security Studies, Stanford 2014, s. 6.

¹¹ D.E. Sanger, J.E. Barnes, R. Zhong, M. Santora, *In 5G Race With China, U.S. Pushes Allies to Fight Huawei*, 26.01.2019, „The New York Times”, <https://www.nytimes.com/2019/01/26/us/politics/huawei-china-us-5g-technology.html>, dostęp 27.08.2019.

¹² M. Falkowski, J. Lang, *Zakładnicy Moskwy, klienci Pekinu. Bezpieczeństwo w Azji Centralnej w dobie malejącej roli Zachodu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2014, s. 25–26.

¹³ *Strategia Polskiej...*, *op. cit.*, s. 10.

Wschodniochińskie, Morze Południowochińskie, operacje humanitarne lub działania z tytułu R2P) może pociągać za sobą konieczność polskiego zaangażowania i oddziaływać na szerszy kontekst polityczny, w tym relacji polityczno-gospodarczych RP z azjatyckimi partnerami.

O potencjale do eskalacji napięć w Azji może świadczyć m.in. geograficzna koncentracja i charakter zbrojeń państw (Chiny, Indie, Japonia, Wietnam i Stany Zjednoczone) położonych na wybrzeżach Oceanu Indyjskiego i Pacyfiku¹⁴. Główne inwestycje obronne krajów azjatyckich dotyczą rozwijania zaawansowanych ofensywnych/defensywnych platform walki powietrznej oraz uderzeniowych jednostek nawodnych. W tym zakresie Chiny (w szczególności) rozwijają zaawansowane arsenały rakiet balistycznych dalekiego zasięgu i rakiet typu *cruise*, co przekłada się na budowanie zdolności militarnych wspierających tzw. strategię antydzostępowe (Anti-Access/Area Denial)¹⁵. Nie bez znaczenia w tym zakresie pozostają również działania Chin w przestrzeni kosmicznej i cyberprzestrzeni.

W bliskiej perspektywie geograficznej autorzy ram polityki zagranicznej Polski wydają się być zmuszeni stale korygować kurs polityczny działań zewnętrznych, co nabrało szczególnego znaczenia po określeniu się Rosji jako państwa dążącego do rewizji niekorzystnego z jej punktu widzenia układu sił, w jakim znalazła się po rozpadzie ZSRR. Korzystając z instytucjonalnego charakteru polityki na platformie transatlantyckiej (UE i NATO), Warszawa stara się skupiać uwagę na „zagrożeniu wschodnim”, zabiegając o utrwalanie spójnego stanowiska państw „podobnie myślących” w kwestii Rosji.

Z drugiej strony, zarówno państwa regionu Azji Południowowschodniej (Wietnam, Filipiny, Indonezja, Korea Południowa), jak i Azji Centralnej

¹⁴ Według raportu SIPRI 2019, wzrost całkowitych (globalnych) nakładów na obronność w 2018 roku wyniósł 2,6% i ulegał silnym wpływom wydatków na kontynentach obu Ameryk, Azji i Oceanii. Wynikało to w szczególności ze znaczącego wzrostu nakładów na cele wojskowe w Stanach Zjednoczonych i w Chinach. W Europie, wydatki na obronność wzrosły o 1,4% w stosunku do poprzedniego roku, głównie w państwach Europy Zachodniej. Po raz pierwszy od siedmiu lat **Stany Zjednoczone** zwiększyły swoje wydatki na cele wojskowe osiągając poziom **649 mld dol.**, co stanowi 36% całkowitych wydatków wojskowych na świecie (2,6 raza więcej niż zajmujące kolejne miejsce na liście Chiny). Zob. *SIPRI Yearbook 2019, Armaments, Disarmaments and International Security, Summary*, https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-06/yb19_summary_eng_1.pdf, dostęp 19.09.2019.

¹⁵ Chiny znalazły się na 6. miejscu w kategorii największych importerów uzbrojenia w 2018 roku (za Arabią Saudyjską, Indiami, Egiptem, Australią i Algериą). **Azja i Oceania** były również głównymi odbiorcami uzbrojenia, w okresie 2014–2018, przyjmując **40% całkowitego wolumenu importu zasadniczych rodzajów uzbrojenia**. Ibid. s. 9.

(Kazachstan, Kirgistan i Tadżykistan) starają się zachowywać jak najszerszą autonomię i próbują określać swoją niezależność od silniejszych sąsiadów. Wykorzystując zaangażowanie Chin, Rosji i Stanów Zjednoczonych, skupiają się one zarazem na tradycyjnym rozgrywaniu korzyści, tak więc stałym elementem polityki tych państw jest bazowanie na filarach dystrybucji siły lub bandwagoningu – sprzymierzania się z silniejszym ośrodkiem siły/zagrożenia. Pod tym względem Warszawa przyjmuje bardzo aktywną postawę wobec czynnika rosyjskiego, jednak silne ogniskowanie wysiłków na kierunku wschodnim konsumuje zasadniczą część jej zdolności politycznych i dyplomatycznych.

2. POLITYKA ROSJI, CHIN I STANÓW ZJEDNOCZONYCH W AZJI

Określając perspektywy obecności Polski w polityce azjatyckiej, należy mieć świadomość rangi i stawki relacji pomiędzy zasadniczymi aktorami w Azji, tj. Rosją, Chinami i Stanami Zjednoczonymi. Skutki tych relacji odnoszą się bowiem zdecydowanie i niejednokrotnie bezpośrednio do Polski.

W ocenie strategicznej Moskwy to nie słabnący wymiar jednobiegowej pozycji Stanów Zjednoczonych prowadzi obecnie do destabilizacji światowego porządku. Powoduje to natomiast słabość państw i ich podatność na nowe, globalne zagrożenia. Rosja stoi więc na stanowisku, że „świat potrzebuje »kolektywnego przywództwa« najbardziej wpływowych sił, a w interesie Kremla leży zachowanie legitymizowanej pozycji w ścisłej grupie liderów”¹⁶. Rosja postrzega dziś siebie jako **most cywilizacyjny i stabilizujący bufor między Europą a Azją**, która to unikatowa pozycja powinna być doceniona (i pomocna w rozwiązywaniu problemów) na obydwu krańcach euroazjatyckiego kontynentu¹⁷. Rosyjskie globalne ambicje zasila dziś wewnętrzna „autopercepcja rosnącego mocarstwa o unikalnej strategicznej pozycji, zasadniczych zasobach energii i militarnej sile”¹⁸. Moskwa współpracuje więc

¹⁶ S. Lavrov, *O priorytetah vneshnei polityki Rossii na sovremennom etapie (On Russian Foreign Policy Priorities at the Present Stage)*, Moscow: Council of Federation, 28.01.2009 – przemówienie. Cyt. za: V. Kozyrev, *Russia's new global vision and security policy in East Asia*, [w:] T. Akaha, A. Vassilieva (ed.), *Russia and East Asia: Informal and Gradual Integration*, Routledge, New York 2014, s. 23.

¹⁷ S. Karganov, *Toward the Great Ocean, or the New Globalization of Russia*, Valdai Discussion Club, s. 9, http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Toward_great_ocean_eng_short.pdf, dostęp 12.02.2019.

¹⁸ V. Kozyrev, *op. cit.*, s. 23.

z partnerami, z którymi podziela wiele interesów i trosk w wymiarze regionalnym i globalnym (np. BRICS+, SCO), a zawiązane partnerstwa traktuje jako ważne międzynarodowe źródła wzmacniania swojego globalnego statusu. Od kilkunastu lat bliska współpraca Rosji z państwami Azji (w szczególności z Chinami) nie opiera się tylko na interesach – coraz większą rangę ma dla niej tzw. **argument sprawiedliwości**¹⁹. Równolegle, w polityce zagranicznej Moskwa przyjmuje dziś model **wielowektorowej strategii**, co oznacza porzucenie zwyczajowej taktyki **huśtania się** między Wschodem a Zachodem. Kreml pragmatycznie stara się docierać do każdego źródła, które może wesprzeć wzrost Rosji i prowadzić do modyfikacji istniejącego (skupionego na Stanach Zjednoczonych) globalnego porządku²⁰.

Na kontynencie azjatyckim (szczególnie w Azji Centralnej) widoczne jest dziś mimowolne ustępowanie wpływów Rosji na rzecz Chin (przynajmniej w wymiarze gospodarczym)²¹. Spowodowane jest to zarówno rosnącym polem chińskich wpływów i inwestycji infrastrukturalnych (Kirgistan, Tadżykistan), w tym również w zasilanej finansowo chińskiej formule Pasa i Szlaku. Taka sytuacja wynika także z ograniczeń wewnętrznych samej Rosji. W perspektywie strategicznej Rosja wydaje się odbierać projekt Pasa i Szlaku jako mechanizm (nad wyraz) silnej penetracji gospodarczej Chin w Azji Centralnej i w Euroazji. W związku z obawami o podważanie wpływów Moskwy w regionie realizowane rosyjskie projekty, takie jak Unia Celna, Wspólna Przestrzeń Gospodarcza, Euroazjatycka Unia Gospodarcza (budowane przez Moskwę od 2011 roku) miały za zadanie zahamowanie takich tendencji. Pomimo tego, że od maja 2014 roku Rosja i Chiny deklarują gotowość rozmów na temat zsynchronizowania swoich dwóch zasadniczych projektów gospodarczych

¹⁹ M. Troitskiy, *Going 'Relativistic: The Changing Vision of 'Just International Order' in Russian Foreign Policy*, [w:] D.W. Blum (ed.), *Russia and Globalization: Identity, Security, and Society in an Era of Change*, The John Hopkins University Press, Baltimore 2008, s. 222–227.

²⁰ V. Kozyrev, *op. cit.*, s. 25.

²¹ Zarazem jednak w szerokiej perspektywie Moskwa zakłada, że „zamknięty” region Centralnej Azji, wraz z wrodzonymi problemami: rosnącą populacją, zagrożeniami bezpieczeństwa ze strony ugrupowań fundamentalistów islamskich i proliferacją terroryzmu z Afganistanu, a także potrzeby zabezpieczenia finansowego pracowników rosyjskich przebywających w tym regionie sprawią, że państwa Azji Centralnej powrócą na orbitę wpływów Rosji. Por. G. Voloshin, *Central Asia Ready to Follow China's Lead despite Russian Ties*, „Eurasia Daily Monitor” 2017, Vol. 14, Issue 71, <https://jamestown.org/program/central-asia-ready-follow-chinas-lead-despite-russian-ties/>, dostęp 13.01.2019.

(Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej i Nowego Jedwabnego Szlaku)²², dziś W. Putin zabiega o większą rolę Rosji w chińskim projekcie²³.

Należy mieć świadomość, że na poziomie operacyjnym w relacjach Moskwy z Pekinem cele odnoszące się do Rosyjskiego Dalekiego Wschodu i chińskiego Ujgurskiego Autonomicznego Regionu Xinjiangu są paralelne. Obydwa regiony to frontowe obszary o nielicznej populacji i bogactwach naturalnych, niepokój wzbudza zaś możliwość ich secesji. Dlatego tak jak Moskwa w wielu aspektach postrzega partnerstwo z Pekinem jako środek zapewnienia bezpieczeństwa Rosyjskiego Dalekiego Wschodu, tak też Pekin w rozwoju bliskich relacji z państwami Azji Centralnej i Rosją upatruje gwarancji stabilności zachodniego regionu²⁴. Jak dotąd władze państw Azji Centralnej wspierają antyseparatystyczną agendę Pekinu, tłumiąc działania ujgurskich aktywistów we własnych krajach i (okresowo) dokonując ich ekstradycji do Chin²⁵. W tym kontekście demokratyzacja i szerszy pluralizm systemów politycznych państw Azji Centralnej mogłyby zaburzać tradycyjne porozumienia.

Taki obraz regionu – w szczególności tandemu sinorosyjskiego i oddziaływania tych państw w regionie – mocno określa przestrzeń możliwego zaangażowania Polski. Tradycyjny system polityczny, dążący do utrzymania większości

²² Podczas szczytu SOW 24 czerwca 2016 roku w Taszkencie Władimir Putin zaproponował wizję współpracy ekonomicznej: projekt „Wielkiej Eurazji”. M. Kaczmarek, W. Rodkiewicz, *Rosyjska Wielka Eurazja wobec chińskiego Nowego Jedwabnego Szlaku: adaptacja zamiast konkurencji*, „Komentarze OSW” 2016, nr 219, s. 1–7.

²³ Moskwa wydaje się zmieniać swoje stanowisko nt. perspektyw inicjatywy BRI w Eurazji, upatrując dla siebie większej roli w tym projekcie. Może to wynikać z obaw, co do słabnącej pozycji i wpływów w bezpośrednim sąsiedztwie Moskwy. Podczas kwietniowej wizyty w Pekinie (27.04.2019) W. Putin pośrednio skrytykował samodzielne działania Pekinu, i proponując włączenie działań rosyjskiej Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (EAEU), przedstawił wizję szerokiej integracji pomiędzy innymi programami i instytucjami euroazjatyckiego regionu (EAEU, ASEAN-em, Szanghajską Organizacją Współpracy oraz BRI). Zob. S. Dasgupta, *Putin Demands a Role in Eurasian Part of Belt and Road*, VOA News, 4.05.2019, <https://www.voanews.com/europe/putin-demands-role-eurasian-part-belt-and-road>, dostęp 21.09.2019.

²⁴ H. Zhao, *China and Central Asia*, [w:] E. Rumer, D. Trenin, H. Zhao, (ed.), *Central Asia: Views from Washington, Moscow, and Beijing*, M.E. Sharpe, Armonk 2007, s. 153.

²⁵ *Kazakhstan extradates Uyghurs to China, Unrepresented Nations and Peoples Organization*, 16.11.2004, <http://www.unpo.org/article/1467>, dostęp 27.08.2019; *Uzbekistan: Family Demands Release Of Uyghur Imam Extradited To China*, Radio Free Europe Radio Liberty, 30.06.2006, <https://www.rferl.org/a/1069583.html>, dostęp 27.08.2019. Również: *Deported Uyghurs Jailed*, Radio Free Asia, 20.12.2012, <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/malaysia-12202012181314.html>, dostęp 27.08.2019.

reżimów państw Azji Centralnej i opierający się na strukturze klientelizmu i patrymonializmu, może istotnie utrudniać porozumienie i nawiązywanie bliższych relacji politycznych oraz w konsekwencji gospodarczych. Z uwagi jednak na poprawę i stabilizację sytuacji ekonomicznej (w tym otwieranie się) państw regionu, należy poszukiwać możliwości zwiększenia polskiej obecności w nim, w szczególności w wymiarze gospodarczym. Istotne mogłoby się zatem okazać konstruktywne, aktywne zaangażowanie Warszawy zarówno w relacje dwustronne, jak i w potencjalne wykorzystanie dynamiki chińskiego Pasa i Szlaku w jej zwrotnym wymiarze²⁶.

Przy trwałości więzi chińsko-rosyjskich, punktem krytycznym mogą okazać się tarcia między Moskwą a Pekinem lub też zbudowanie przez nie silnego organizmu dwustronnej współpracy, biorącego pod uwagę projekcję „wspólnych interesów” na forum panaregionalnym²⁷. Jak dotąd wielkoformatowe wspólne interesy polityczne Moskwy i Pekinu skupiają się na zagadnieniach strategicznych w odniesieniu do zasadniczego przeciwnika – Stanów Zjednoczonych. Na polu taktycznych działań i w dalszej perspektywie międzynarodowej ważne jest więc, czy sojusz chińsko-rosyjski stanowi konwergencję trwałych interesów tych państw, czy z zasady jest tymczasowym mechanizmem służącym ograniczaniu bądź wypieraniu regionalnych wpływów Waszyngtonu²⁸. W opinii autora nie należy dziś przesądzać o trwałości sinorosyjskiego tandemu, którego stabilność jest pozorna i mogą zaburzyć ją narastające tarcia na tle tożsamościowym (rosnąca słabość Rosji), eskalacja napięć i nastrojów społecznych na obszarze Rosyjskiego Dalekiego Wschodu czy kolejne

²⁶ Wartościowe mogłoby być (negocjowane ze stroną chińską) wykorzystanie korytarzy transportowych BRI do eksportu polskich towarów m.in. do państw regionu Azji Centralnej.

²⁷ Na temat możliwości powstania sinorosyjskiej ententy – dyskusja w Center for the National Interest: G.T. Allison, D.K. Simes, M. Lind. Za: E. Blinova, *Historical Mistake: Academic Describes How US Facilitated Sino-Russian Entente*, Sputnik Opinion, 17.01.2019, <https://sputniknews.com/amp/analysis/201901171071570371-us-china-russia-entente/>, dostęp 7.02.2019.

²⁸ Moskiewskie podejście do regionu Azji Centralnej ma dwojaki charakter. Z jednej strony bazuje na mesjanistycznej wizji powrotu do *status quo* sprzed 11 września 2001 roku: Rosja jako dominujący gracz regionalny – idące w ślad za Moskwą komplementarne Chiny – nieobecny lub niezainteresowany Zachód – podporządkowana Azja Centralna – pokonanie islamskiego ekstremizmu. Z drugiej strony (przy świadomości braku możliwości realizacji pierwszej wizji) na pragmatycznym wymiarze polityki – uznaniu ograniczeń rosyjskiej siły oraz sile i obecności innych graczy (nie tylko Pekinu). Por. B. Lo, *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*, Royal Institute of National Affairs, London 2008, s. 97–98.

akty rosyjskiego rewizjonizmu (również maskowane, kierunkowe działania zewnętrzne na użytek polityki wewnętrznej W. Putina/Rosji)²⁹.

W uzupełnieniu relacji z Moskwą działania Pekinu pobudzają napięcia i stawiają Chiny na wrogiej pozycji wobec Stanów Zjednoczonych. W tym przypadku deklarowany amerykański powrót do regionu Azji (*U.S. pivot to Asia and Pacific*) i deklaracja zacieśniania więzi z sojusznikami Waszyngtonu traktowane są przez Pekin jako **odrodzenie antykomunistycznej strategii powstrzymywania**.

Sięgając do lat 1990–2000, należy zauważyć, że to czynniki polityczno-ekonomiczne (radyzalizacja polityki wewnętrznej ChRL – 1989 r., koniec zimnej wojny – 1991 r., przystąpienie Chin do WTO – 2001 r.) zdefiniowały potrzebę weryfikacji amerykańskiej obecności w Azji i wymusiły na Waszyngtonie odejście od roli **protektora** i przyjęcie roli mniej zaangażowanego aktora **balancera**³⁰. W tym kontekście twierdzi się, że

„sojusze zimnowojenne, które Stany Zjednoczone z takim trudem utrzymują – mianowicie NATO i porozumienie o bezpieczeństwie Japonia–USA, dostarczyły partnerom Stanów Zjednoczonych w Europie i w Azji tak wysokiego poziomu ubezpieczenia, że państwa te były w stanie stopniowo zmniejszać własne siły militarne, »nabywając« bezpieczeństwo z Waszyngtonu”³¹.

Po blisko 70 latach pozostawania w cieniu parasola ochronnego USA państwa Azji Wschodniej i Południowoschodniej stają wobec dylematu dalszych gwarancji bezpieczeństwa Waszyngtonu. Biorąc pod uwagę, że państwa takie jak Korea Południowa, Japonia czy Australia nie musiały dotychczas ponosić kosztownych nakładów na zapewnienie własnego bezpieczeństwa, a ich doktryny obronne dotychczas charakteryzował niski stopień oceny zagrożeń, chińsko-amerykański wyścig o supremację może zmuszać państwa regionu do wyboru stron w konflikcie (czego przykładem jest odbudowywanie relacji USA z Wietnamem i Birmą)³². Prezentowane obecnie stanowisko administracji amerykań-

²⁹ Należy przy tym mieć świadomość chronicznych wyzwań i zagrożeń, jakie występują we wszystkich państwach Azji Centralnej przy jednoczesnym braku mechanizmów stabilizujących, a także możliwości wykorzystania takiej sytuacji przez Rosję. Por. M. Falkowski, J. Lang, *op. cit.*

³⁰ W ramach współpracy z sojusznikami/państwami regionu oznacza to więc, że „zamiast dokonywać poświęceń, aby zachować i wzmacniać sojuszników przeciw większemu zagrożeniu, Waszyngton może oczekiwać od sojuszników większej kontrybucji, aby zachować [wcześniejsze] przywileje”. B. Busan, O. Weaver, *op. cit.*, s. 179.

³¹ B. Posen, *Pull Back: The Case for a Less Activist Foreign Policy*, „Foreign Affairs” 2013, Vol. 92, No. 1, s. 116–123.

³² Na temat poziomu wsparcia bezpieczeństwa i modernizacji zdolności sił zbrojnych udzielanych przez Stany Zjednoczone zob. *Security Assistance Monitor*, <https://securityassistance.org/>, dostęp 25.01.2019.

skiej sugeruje m.in. odejście od „polityki jednych Chin” i **weryfikację traktatów sojuszniczych z Republiką Korei i Japonią**. Pierwszą decyzją Donalda Trumpa było również odstąpienie od inicjatywy TPP (Trans-Pacific Partnership)³³.

W takim klimacie państwa Azji Wschodniej i Południowowschodniej wydają się świadome wrażliwości strategii zbyt silnego opierania się na odległym geograficznie mocnym patronie (którego cele polityczne mogą ulec rozproszeniu) i przez lata bardzo ostrożnie podchodziły do kwestii bezdyskusyjnego bazowania na zewnętrznych gwarancjach bezpieczeństwa³⁴. Co jednak ważne, znaczna część państw (Filipiny, Singapur, Wietnam, Indonezja i Australia) zdecydowanie stara się zachować równowagę w relacjach na osi między Pekinem i Waszyngtonem i unikać zadrażniania relacji z Pekinem. W tym kontekście podkreśla się, że pomimo wyraźnie artykułowanego zjawiska „chińskiego zagrożenia” państwa regionu nie zdecydowały się na zbudowanie przeciwwagi wobec rosnącej potęgi i aspiracji Chin³⁵, a wręcz starają się równoważyć interesy gospodarcze i bezpieczeństwa³⁶.

Jeśli chodzi o skutki dla polityki zagranicznej Polski, kontraktowa (w przypadku NATO) polityka Donalda Trumpa może wymusić przeniesienie większej ilości kosztów związanych z utrzymywaniem bezpieczeństwa w odpowiednich regionach (Europy i Azji Wschodniej) na sojuszników i partnerów. Takie podejście może zmaterializować się w formie weryfikacji istniejących porozumień sojuszniczych i partnerskich USA zarówno z sojusznikami w NATO, jak i sojusznikami/partnerami w regionie Zachodniego Pacyfiku. Rezultatem może być zwiększanie autonomii regionalnych elementów struktury bezpieczeństwa (Japonia, Korea Południowa) z wszelkimi tego konsekwencjami. Obecność Waszyngtonu w sprawach Europy (i w polityce zagranicznej Polski) może zatem stać się funkcją amerykańskiego zaangażowania w proces przeciwważenia wpływów Chin i współpracy w Azji Wschodniej i Południowowschodniej.

³³ R. Fischer-Baum, J. Vitkovskaya, *One Year of Trump, How the Administration Changed American foreign policy*, „The Washington Post”, 22.01.2018, https://www.washingtonpost.com/graphics/2017/world/trump-shifting-alliances/?utm_term=.5002f58dcaab, dostęp 8.02.2019.

³⁴ B. Busan, O. Weaver, *op. cit.*, s. 180.

³⁵ D.C. Kang, *American Grand Strategy and East Asian Security in the Twenty-First Century*, Cambridge University Press, Cambridge 2017.

³⁶ W reakcji na sygnały Waszyngtonu dotyczące kilkukrotnego zwiększenia kosztów stacjonowania sił amerykańskich w Korei Południowej, w listopadzie 2019 roku, Seul zdecydował się ustanowienie bliższych relacji bezpieczeństwa z Chinami. J. Ryall, *China signs defence agreement with South Korea as US angers Seoul with demand for \$5bn troop payment*, „The Telegraph” 18.11.2019, <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/11/18/china-signs-defence-agreement-south-korea-us-angers-seoul-demand/>, dostęp 15.12.2019.

3. ELEMENTY POLITYKI ZAGRANICZNEJ CHRL W KONTEKŚCIE RELACJI Z POLSKĄ

Obecny wzrost gospodarczy Chin, chociażby ze względu na sam udział, a właściwie ciężar społeczno-ekonomiczny Pekinu w międzynarodowym dialogu zmienia relacje na poziomie mocarstw globalnych, przekształca ekonomiczną debatę i przyciąga ogromną publiczną uwagę. W samych Chinach możemy obecnie obserwować silne, oddolne zjawisko rozwoju tożsamości narodowej tego państwa jako międzynarodowej siły, w której rosnąca i otwarta (zewnętrzna) pewność siebie Chin miesza się z długoletnim okresem wewnętrznej „narracji ofiary” (*victimization narrative*)³⁷, co bezpośrednio przekłada się na wewnętrzną potrzebę budowania silnego państwa. Taka narracja, wraz ze stałym odniesieniem do „wspaniałej” przeszłości Chin, zasiła wiarę i przekonanie, że zasługują one na odzyskanie należnego miejsca pośród globalnych mocarstw.

Od jesieni 2012 roku polityka zagraniczna ChRL nabrała wysokiej proaktywności i pewności siebie, przy jednocześnie zwiększonym nacisku na zaangażowanie na forum instytucji międzynarodowych³⁸. Pekin stał się m.in. skuteczny w wykorzystywaniu organizacji międzynarodowych dla realizacji własnych interesów i zaspokajania swoich potrzeb³⁹, a oprócz zaangażowania na forum globalnym (ONZ, WTO, G20 oraz BRICS) działania Chin nabrały szczególnej dynamiki na forum polityki wielonarodowej w kontekście

³⁷ Koncepcja mówiąca, że Chiny cierpiały od zewnętrznej agresji w okresie „wieku upokorzeń” 1842–1949. Zob. także: E. Medeiros, *China's International Behavior: Activism, Opportunism, and Diversification*, RAND Project Air Force, Santa Monica 2009, s. xvi.

³⁸ Chinese Academy of Social Sciences: do połowy pierwszej dekady XXI wieku Chiny przystąpiły do ponad 300 organizacji międzyrządowych i ponad 2,6 tys. międzynarodowych organizacji pozarządowych. H. Wang, J. Rosenau, *China and Global Governance*, „Asian Perspective” 2009, Vol. 33, No. 3, s. 5–39.

³⁹ W raporcie dla amerykańskiej Komisji Przegładowej ds. Ekonomicznych i Bezpieczeństwa Chin (z 2011 roku), przyznawano, że rosnąca rola ChRL nie tylko wspiera strategiczne interesy Pekinu, ale jest również konstruktywna i pomocna dla organizacji, w których działaniach uczestniczy. Jednocześnie podkreślano, że konstruktywne zaangażowanie Chin w takie organizacje jest „wyrazem przebiegłości, ponieważ wzmacnia ono chińską wiarygodność, która w rezultacie wzmacnia chińskie wpływy i zdolność do osiągania celów”. *The Evolving Role of China in International Institutions*, Report prepared for The U.S.-China Economic and Security Review Commission, January 2011, s. 4–5, <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/TheEvolvingRoleofChinainInternationalInstitutions.pdf>, dostęp 12.12.2019.

regionalnym⁴⁰. Ambitna wewnętrzna agenda Xi Jinpinga „objawiona” została jesienią 2013 roku w postaci Inicjatywy Pasa i Szlaku (BRI) – programu, który dziś określa się jako:

„masywny projekt obejmujący handel, koordynację polityczną, połączenia finansowe, więzi międzyludzkie, sieci projektów infrastrukturalnych zawierających budowę systemów transportowych, jak linie kolejowe, autostrady, mosty i porty lotnicze, instalacje energetyczne, takie jak elektrownie i rurociągi, oraz zdolności telekomunikacyjne”⁴¹.

Podobnie jak wcześniejszy projekt AIIB⁴², BRI przekłada się na bardziej proaktywną politykę zagraniczną, w tym zewnętrzne inicjatywy finansowe. Chińskie plany rozwijania infrastruktury w Grecji (port w Pireusie) przez Europę Wschodnią, wart 46 mld dol. plan wydatków infrastrukturalnych w Pakistanie, otwarcie nowych korytarzy handlowych i transportowych w Azji – jako nowa struktura komunikacyjna – sprawiają, że projekt ma szansę skutecznie połączyć Europę z Chinami i gospodarczo przeważać nad morskim połączeniem z Zachodem. W ciągu ostatnich pięciu lat plan zmaterializował się w postaci zróżnicowanych działań, których wpływ zaczął być odczuwany także po drugiej stronie Pacyfiku. Eksperci oczekują, że projekt może odgrywać centralną rolę w transformacji geopolitycznego krajobrazu, zarówno regionu Azji i Pacyfiku, jak i w wymiarze globalnym⁴³.

⁴⁰ Chiny są dziś aktywnym członkiem m.in. Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW), APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation) oraz ASEAN (Association of Southeast Asian Nations).

⁴¹ G. Magnus, *Red Flags: Why Xi's China Is in Jeopardy*, Yale University Press, New Haven–London 2018, s. 175.

⁴² Inicjatywie stworzenia Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych (AIIB) w 2013 roku przyświecał cel wypełnienia luk w finansowaniu inwestycji takich jak drogi, trasy kolejowe i inne elementy infrastruktury w Azji. Stany Zjednoczone potraktowały inicjatywę jako wyzwanie dla istniejących regionalnych i globalnych instytucji rozwojowych (Asian Development Bank) stworzonych przy dużym udziale USA po II wojnie światowej.

⁴³ Inicjatywa realizowana jest w oparciu o hasło trzech zasad: **wzajemnych konsultacji, wspólnych konstrukcji i podzielanych zysków**. Chiny zawarły dotychczas **126 porozumień międzypaństwowych** oraz **29 umów z organizacjami międzynarodowymi** o współpracy w ramach BRI. W raporcie centrum analitycznego REFINITIV BRI wskazuje się, że na bazie inicjatywy stworzono dotychczas ponad **80 stref ekonomiczno-handlowych** (zlokalizowanych poza Chinami) i stworzono ponad **244 tys. miejsc pracy**. BRI obejmuje obecnie 2 631 projektów o łącznej wartości **3,7 bn dol.** W projekt zaangażowane jest 2 600 firm, z których 55% stanowią firmy zagraniczne (niechińskie). Zob. *BRI Connect: An Initiative in Numbers*, REFINITIV, <https://www.refinitiv>.

Amerykanie nie traktują tej inicjatywy jako *stricte* gospodarczej, ale wprost wskazują na strategiczny, geopolityczny charakter chińskich ambicji. Stany Zjednoczone uważają, że za inicjatywą Pekinu kryje się głębszy cel, tj.

„stworzenie alternatywnego zbioru instytucji międzynarodowych skupionych wokół Chin, wolnych od amerykańskiej dominacji i liberalnych wartości wyrażanych przez Stany Zjednoczone i inne zachodnie demokracje”⁴⁴.

Waszyngton nie tylko odmówił zaangażowania się w inicjatywę Chin, ale i rozpoczął cichą kampanię dyplomatyczną mającą na celu odwiedzenie sojuszników od przyłączenia się do działań Pekinu⁴⁵.

Chińska Inicjatywa Pasa i Szlaku nie jest dziś przyjmowana zbyt gorąco również w innych państwach Zachodu. W ciągu 2018 roku wiele podmiotów zachodnich, w tym Niemcy, Francja, Wielka Brytania, UE, Australia, Japonia i Kanada, połączyło się w bezprecedensowej globalnej reakcji przeciw chińskiemu kapitałowi, jako argument przyjmując względy bezpieczeństwa. Opór nasila się, w miarę jak rosną amerykańskie zastrzeżenia wobec Chin. W tym zakresie Waszyngton wskazuje, że Chiny używają mechanizmu inwestycji do przejmowania zasobów infrastruktury krytycznej. Tradycyjnie, wszelkie zewnętrzne nabytki zagraniczne w sektorze wrażliwego przemysłu poddawane były w Stanach Zjednoczonych szczegółowemu przeglądowi⁴⁶, niemniej obecna administracja przeniosła działania na nowy poziom – skupiając się na chińskich praktykach handlowych, co znalazło również oddźwięk w stolicach europejskich⁴⁷. Retoryka chińsko-amerykańska zaostrzyła się w postaci »wojny handlowej« przy wzajemnym stosowaniu retorsji w postaci taryf handlowych na produkty chińskie i amerykańskie.

Można wręcz dziś powiedzieć, że asertywna polityka Xi Jinpinga na polu gospodarczym i militarnym zbyt szybko przeniosła Chiny na poziom rozgrywek o charakterze globalnym. Paradoksalnie,

---

com/content/dam/marketing/en_us/documents/reports/refinitiv-zawya-belt-and-road-initiative-report-2019.pdf, dostęp 12.12.2019.

⁴⁴ E.A. Feigenbaum, *China and the World: Dealing With a Reluctant Power*, „Foreign Affairs”, January/February 2017.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Ze względów bezpieczeństwa zablokowano m.in. przejęcie SkyBridge Capital (przez HNA), wykupienie firmy produkującej półprzewodniki Xcerra czy Qualcommu (przez chińską firmę Broadcom).

⁴⁷ J. Xu Klein, *It's not just the US: around the world, doors are shutting on Chinese investment*, „South China Morning Post”, 15.09.2018, <https://www.scmp.com/business/banking-finance/article/2163974/its-not-just-us-around-world-doors-are-shutting-chinese>, dostęp 9.02.2019.

„z jednej strony Chiny są dziś supermocarstwem i nigdy nie były silniejsze w ostatnim stuleciu, z drugiej – czują się obecnie tak mało bezpieczne, jak miało to miejsce w okresie kryzysu na linii Pekin–Moskwa, w latach sześćdziesiątych”⁴⁸.

W drugiej dekadzie XXI wieku wraz z rosnącą siłą ChRL polityka zagraniczna Polski zaczęła napełniać się życzeniowymi ambicjami włączenia się w światową sieć gospodarczą partnerów Chin i (jeśli to możliwe) uzyskania kluczowej roli w projektach ekonomicznych, które Pekin uruchomił, aby lepiej dotrzeć do regionu Europy Środkowej i Wschodniej. Opcja otwarcia się Polski na Azję, a w szczególności na współpracę z Chinami, konkretnie zarysowała się przy okazji wizyty przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga w Polsce w czerwcu 2016 roku. Wizycie towarzyszyła euforia, prognozy i konkretne oczekiwania polskiego społeczeństwa, m.in. co do jasnego przekazu ze strony nowych władz Polski, że żywią wolę współpracy Polski z Chinami o wysokiej randze oraz określają warunki współpracy gospodarczej; a także oczekiwania dotyczące zwiększania polskiego eksportu i przyciągania chińskich inwestycji. Liczono na zbudowanie bardziej stabilnej współpracy gospodarczej z Chinami przy wykorzystaniu atutów gospodarczych i geograficznych Polski: najbardziej intratnego partnera na Starym Kontynencie oraz perspektywicznego centrum komunikacyjnego i logistycznego nowego lądowego Jedwabnego Szlaku⁴⁹. Prezydent RP Andrzej Duda wskazywał nawet na możliwość przyjęcia przez Polskę roli „bramy do Europy dla Chin” nie tylko pod względem symbolicznym, ale i gospodarczym⁵⁰.

Polskie oczekiwania na polu współpracy z Chinami nie uwzględniły jednak uwarunkowań międzynarodowej konkurencji (również w UE), realizmu geopolityki XXI wieku i ideologicznej natury polityki wielkich mocarstw (Chin i USA). W perspektywie chińskiej (i nie tylko) Polska nadal leży między Niemcami a Rosją, a relacje historyczne i dobrze ugruntowane związki Pekinu z Berlinem i Moskwą (oraz z państwami WNP, w tym republikami Azji Centralnej i Białorusią) okazują się mieć większe znaczenie niż stosunki z Warszawą⁵¹. Droga z Pekinu do Brukseli zwykle prowadzi przez

⁴⁸ S.W. Khan, *Haunted by Chaos: China's Grand Strategy from Mao Zedong to Xi Jinping*, Harvard University Press, Cambridge 2018, s. 211–212.

⁴⁹ B. Góralczyk, *Po wizycie Xi Jinpinga w Warszawie. Polska w środku wielkiej chińskiej gry*, 22.06.2016, WP.pl, <https://wiadomosci.wp.pl/po-wizycie-xi-jinpinga-w-warszawie-polska-w-srodku-wielkiej-chinskiej-gry-6027395753010305a>, dostęp 9.02.2019.

⁵⁰ *Xi Jinping w Polsce*, Raport TVN24, <https://www.tvn24.pl/raporty/xi-jinping-w-polsce,1092>, dostęp 9.02.2019.

⁵¹ B. Góralczyk, *op. cit.*

Paryż lub Berlin, a chińskie inwestycje w Polsce i obrót towarowy korzystny dla Polski dotychczas niewiele wzrosły, skupiono się bowiem na państwach „starej” UE⁵².

4. POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC CHIN

Unia Europejska w relacjach z ChRL⁵³ wyraża oczekiwania dotyczące przyjęcia przez Chiny odpowiedzialności za ich wpływ w wymiarze globalnym, a także wsparcia porządku międzynarodowego opartego na prawie, z którego Pekin czerpie korzyści. Oczekuje się, że powinny one być korzystne dla obu stron, zarówno w kategoriach politycznych, jak i ekonomicznych, w szczególności w zakresie otwarcia chińskiego rynku na europejski biznes i inwestycje. Pod tym względem najwyższym priorytetem UE nadal pozostaje zawarcie porozumienia UE–Chiny w sprawie inwestycji (Comprehensive EU–China Agreement on Investment), które zapewniłoby odpowiednią wzajemność w ramach dostępu do rynku, wyrównane szanse i bardziej transparentne środowisko regulacyjne dla inwestorów i inwestycji. W ślad za tym Bruksela liczy na to, że pogłębione i wszechstronne porozumienie o wolnym handlu

⁵² W kontekście współpracy z Chinami szczególnym wyzwaniem nadal jest zmniejszenie znacznego deficytu handlowego w obrotach pomiędzy RP i ChRL. Pomimo rekordowego poziomu polskiego eksportu do Chin, jaki padł w 2017 roku (3,35 mld dol., wzrost o 11,4% w stosunku do roku wcześniejszego), eksport z Polski w 2018 roku zwiększył się o 8,7% i wyniósł 3,64 mld dol. (dane GUS). Jednocześnie, import towarów płynących z Chin do Polski w 2018 roku (według chińskich danych) wzrósł o 16,8% i jego wartość przekroczyła 25 mld dol. Pod względem eksportu do Chin w 2018 roku Polska zajęła dopiero 16. miejsce w Unii Europejskiej. Lepsze wyniki uzyskały wszystkie kraje Grupy Wyszehradzkiej. Zob. *Handel polsko-chiński bije kolejne rekordy*, Bankier.pl, 31.01.2019. <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Handel-polsko-chinski-bije-kolejne-rekordy-7638452.html>, dostęp 15.09.2019.

⁵³ Relacje UE i Chin przebiegają w ramach koncepcji wszechstronnego strategicznego partnerstwa ustanowionego w 2003 roku, którego ramy nakreśla przyjęty w 2013 roku *Strategiczny Program Współpracy Chiny–UE 2020 – EU–China 2020 Strategic Agenda for Cooperation*, EEAS, http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/eu-china_2020_strategic_agenda_en.pdf, dostęp 8.02.2019. Biorąc pod uwagę szereg zmian, jakie miały miejsce w UE i w Chinach w ostatnich latach, w przyjętym 22 czerwca 2016 roku Wspólnym Komunikacie UE–Chiny zawarto nowe elementy odzwierciedlające aktualne interesy – *Joint Communication to the European Parliament and the Council. Elements for a new EU strategy on China*, EEAS, http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf, dostęp 8.02.2019.

(FTA) między Chinami a UE byłoby przedmiotem bardziej ambitnych reform – liberalizacji chińskiej ekonomii i zmniejszenia roli przedsiębiorstw państwowych⁵⁴. W szerszym ujęciu strategiczna współpraca UE z Chinami obejmuje agendę reform i rozwoju (*prosperity*), polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, zarządzania na poziomie globalnym oraz kontekst wielonarodowy⁵⁵.

Należy mieć świadomość, że z perspektywy politycznej Chin UE jest graczem zdolnym do działania jako jednostka w zasadzie tylko w sprawach wielonarodowej polityki handlowej, a w wymiarze *stricte* politycznym Pekin od lat postrzega Brukselę wraz z głównymi państwami europejskimi (szczególnie Francją i Niemcami) jako globalną przeciwwagę dla dominacji Waszyngtonu⁵⁶. Chiny sprzyjają więc dalszej integracji UE na polu ekonomicznym i politycznym, ponieważ Unia bardziej zintegrowana gospodarczo staje się lepszym rynkiem dla chińskiego eksportu i zmniejsza chińską zależność technologiczną od Stanów Zjednoczonych i Japonii⁵⁷. Paradoksalnie, Chińczykom sprzyjałoby również większa integracja Europy pod względem militarnym, gdyż zwiększałoby to niezależność Europejczyków od USA, a tym samym osłabiałoby jednobiegunową amerykańską dominację⁵⁸. Jedynym (zasadniczym) obszarem konfliktowym między Chinami a UE jest kwestia zniesienia europejskiego embarga na dostawy uzbrojenia do ChRL (1989), jednak wypracowanie jednolitego stanowiska państw europejskich w tej sprawie od lat okazuje się niemożliwe⁵⁹.

Dodatkowo, państwa europejskie postrzegane są przez Chińczyków jako rywale, często rozgrywający siebie nawzajem w obszarach takich jak prawa człowieka, finansowanie zasadniczych projektów inwestycyjnych w Chinach

⁵⁴ A. Saarela, *A new era in EU-China relations: more wide-ranging strategic cooperation?*, Policy Department for External Relations, Directorate General for External Policies of the Union, EEAS, European Parliament, 19.07.2018, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/570493/EXPO_STU\(2018\)570493_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/570493/EXPO_STU(2018)570493_EN.pdf), dostęp 8.02.2019.

⁵⁵ *European Commission – Press release: The European Union sets its sights high on ambitions with China*, Brussels, 22.06.2016, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2259_en.htm; [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/570493/EXPO_STU\(2018\)570493_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/570493/EXPO_STU(2018)570493_EN.pdf); dostęp 8.02.2019.

⁵⁶ R.J. Art, *The United States and the future global order*, [w:] R.S. Ross, Ø. Tunsjø, T. Zhang (ed.), *US–China–EU Relations: Managing the new world order*, Routledge, London–New York 2011, s. 7–25.

⁵⁷ R. Ash, *Europe's Commercial Relations with China*, [w:] D. Shambaugh, E. Sand-schneider, H. Zhou (ed.), *China–Europe Relations: Perceptions, Policies, and Prospect*, Routledge, London 2008, s. 190.

⁵⁸ R.J. Art, *op. cit.*

⁵⁹ S. Heilmann and D. H. Schmidt, *China's Foreign Political and Economic Relations: An Unconventional Global Power*, Rowman& Littlefield, Plymouth 2014, s. 178.

(rywalizując o chińskie wsparcie finansowe, pożyczki deweloperskie i gwarancje pomiędzy państwami) czy w wyścigu o subsydia przeznaczane przez władze w Chinach na rzecz projektów wielkoformatowych (elektrownie jądrowe, systemy szybkich kolei). Chińskie agendy rządowe zrećnie czerpią korzyści z takiej rywalizacji poprzez selektywne nadawanie praw i priorytetów różnym państwom⁶⁰.

Na polu współpracy z ChRL UE zwraca obecnie szczególną uwagę na dwie inicjatywy terytorialne Chin: Inicjatywę Pasa i Szlaku oraz forum państw Europy Środkowej i Wschodniej 16+1⁶¹, poprzez które Pekin „wkracza” na terytorium UE. Unia nie zdołała dotychczas wypracować spójnej polityki w kwestii BRI i Bruksela wyraża obawy co do polityki *divide et impera* Pekinu stosowanej wobec państw unijnych. Rozdźwięk w tej kwestii unaoczniał się w kwietniu 2018 roku, kiedy po stronie UE otwarcie określono, że chińska Inicjatywa Pasa i Szlaku sprzeciwia się europejskiej agendzie liberalizacji handlu i przesuwając ciężar na szali równowagi w stronę interesów gospodarczych Chin⁶².

Dodatkowo zainicjowana formuła 16+1 zaogniła napięcia między Chinami a UE, wiążąc porozumieniami o współpracy z Pekinem 16 państw Europy Środkowej i Wschodniej (w tym Polskę). Inicjatywa spotkała się z silną krytyką szczególnie ze strony zachodnich stolic europejskich (Berlina), w których zwraca się uwagę, że stosowana przez Pekin polityka, w tym wzmocnienie współpracy gospodarczej, może podważać jedność wspólnoty⁶³. Zgodnie z taką narracją

„przyciąganie chińskiego kapitału miałoby zwiększyć zależność państw UE od Pekinu i prowadzić do popierania jego inicjatyw dyplomatycznych, a także głosowania po jego myśli w organizacjach międzynarodowych, w tym na forum UE”⁶⁴.

⁶⁰ J. Holslag, *The European Union and China: The Great Disillusion*, „European Foreign Affairs Review” 2006, Vol. 11, No. 4, s. 555–580.

⁶¹ Po przystąpieniu Grecji do forum współpracy (w marcu 2019) – 17+1.

⁶² A. Saarela, *op. cit.*, s. 9.

⁶³ A. Stanzel, *China's investment in influence: the future of 16+1 cooperation*, ECFR, https://www.ecfr.eu/publications/summary/chinas_investment_in_influence_the_future_of_161_cooperation7204#_ftn1; J.M. Pepe, *China's Inroads into Central, Eastern and South Eastern Europe: Regional and Global Implications for Germany and the EU*, DGAP, 2017, <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/29291>, dostęp 5.02.2019. Na temat polskich i europejskich ocen projektów Pasa i Szlaku oraz 16+1 zob. B. Góralczyk, *Poland on the Route of the Chinese Silk Road: A Chance for Development or Just a Challenge?*, [w:] J. Yifu Lin, A.Z. Nowak (ed.), *New Structural Policy in an Open Market Economy*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018, s. 216–232.

⁶⁴ J. Jakóbowski, M. Kaczmarek, *Nietrafiona oferta Pekinu: „16+1” a chińska polityka wobec Unii Europejskiej*, „Komentarze OSW” 2017, Nr 250, <https://www.osw.waw>.

Dotychczas państwa regionu Europy Środkowej i Wschodniej pozostają podzielone co do inicjatyw chińskich. Najbardziej przychylnie stanowisko prezentują Węgry, Czechy i Rumunia, a w ostatnim czasie również państwa Bałkanów Zachodnich. Z drugiej strony Polska, państwa bałtyckie, Albania i Słowacja zachowują wstrzeźliwość w intensyfikacji współpracy⁶⁵. Należy przy tym zwrócić uwagę, że zasadnicze inwestycje chińskie (w formule FDI) w Europie skupione są w Niemczech, Wielkiej Brytanii, Francji i Włoszech, a obecność Chin w Polsce⁶⁶, Czechach czy nawet na Węgrzech jest jak dotąd bardzo ograniczona⁶⁷.

W kategoriach gospodarczych, pomimo chińskiej determinacji, Pekin nie zaoferował państwom UE regionu Europy Środkowej i Wschodniej wystarczająco atrakcyjnej oferty rozwojowej. Zaproponowany model (w praktyce oparty na kredytach i preferencyjnym traktowaniu chińskich przedsiębiorstw) okazał się niedostosowany do lokalnych uwarunkowań, przez co zakładana współpraca infrastrukturalna nie ruszyła z miejsca⁶⁸. W praktyce więc jak dotąd Pekin nie zdołał uzyskać narzędzia politycznego, dzięki któremu mógłby wywierać wpływ na proces decyzyjny na forum europejskim.

Na tle zabiegów gospodarczych Chiny asertywnie formułują zasady swojej politycznej współpracy z państwami UE, co ujęte zostało w ramach tzw. katalogu powinności UE (wobec Chin) oraz zbioru życzeniowego obszarów współpracy ChRL z UE⁶⁹. Deklarowane paradygmaty relacji odnoszą się

---

pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2017-09-15/nietrafiona-oferta-pekinu-161-a-chinska-polityka-wobec-unii, dostęp 17.09.2019.

⁶⁵ B. Góralczyk, *Poland on the Route...*, *op. cit.*, s. 221–222.

⁶⁶ Na temat obecności gospodarczej ChRL w Polsce zob. B. Sordel, *Chinese investments in Poland. No expansion on the horizon*, Centre for International Relations, Warsaw 2019.

⁶⁷ Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (Foreign Direct Investment) Chin w Europie zdecydowanie skupiają się na państwach zachodnich i (wg danych z marca 2019 roku) w latach 2000–2018 wyniosły odpowiednio: Wielka Brytania: 46,9 mld euro; Niemcy: 22,2 mld euro; Włochy: 15,3 mld euro; Francja, 14,3 mld euro; Finlandia: 7,3 mld euro; Portugalia: 6,0 mld euro, Hiszpania: 4,5 mld euro. Dla porównania, chińskie inwestycje zagraniczne (FDI) w Polsce w maju 2018 roku szacowano na poziomie 1,4 mld euro; Węgry: 2,4 mld euro; Grecja: 1,9 mld euro. Źródło: Zob. T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, *Chinese FDI in Europe: 2018 Trends and Impact of New Screening Policies*, Mercator Institute for China Studies, 2019, https://www.merics.org/sites/default/files/2019-03/190311_MERICS-Rhodium%20Group_COFDI-Update_2019.pdf, dostęp 13.09.2019.

⁶⁸ B. Góralczyk, *Poland on the Route...*, *op. cit.*

⁶⁹ W grudniu 2018 roku Chiny opublikowały rekomendacje określające kształt polityki, którą należałoby przyjąć wobec UE. Dokument uzyskał szeroką interpretację

ściśle do zagadnienia suwerenności i integralności terytorialnej oraz usuwają z agendy rozmów z UE wszelkie kwestie związane z zagadnieniami dotyczącymi Tajwanu i Tybetu (kwestii od wielu lat bardzo często poruszanych w polskiej agendzie politycznej) czy koncepcji utworzenia Wschodniego Turkiestanu. W „katalogu życzeniowym” Pekin zainteresowany jest m.in. intensyfikacją współpracy w obszarze nowych technologii (5G) i w zakresie sztucznej inteligencji (AI). W obszarze ekonomicznym Pekin liczy na podjęcie przez Brukselę działań w zakresie studium wykonalności porozumienia o wolnym handlu (FTA) oraz w sektorze energetyki⁷⁰.

Należy mieć świadomość, że dla Chin UE przedstawia rynek o wiele łatwiejszy do penetracji niż amerykański, ponieważ oferuje większy wybór partnerów. Jeśli jedno z państw Unii zabrania dostępu do swego rynku, chińska firma wciąż może wejść na ten rynek przez inne państwo i uzyskać dostęp do UE. Widoczny jest tu brak pełnego porozumienia w samej Unii. Pewnym rozwiązaniem ma być przyjęta 5 stycznia 2019 roku polityczna deklaracja państw unijnych (EU–BIT – Bilateral Investment Treaty), w której zadeklarowano serię działań dotyczących wewnętrznych inwestycji, włącznie z ich arbitrażem⁷¹. Deklarację podpisały 22 państwa UE, w tym Polska⁷².

W perspektywie polityki zagranicznej Polski ważne powinno być to, że na tle zaostrzonej retoryki na linii Waszyngton–Pekin i narastających obaw przed chińskimi działaniami Chin starają się poszukiwać sojuszników w Europie. Może to wynikać z faktu, że państwa europejskie mają ogólnie bardziej pozytywne opinie o Chinach niż Stany Zjednoczone, a wiele stolic od czasu do czasu odczuwa wręcz potrzebę zdystansowania się do inicjatyw Waszyngtonu.

Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych. Zob. J. Szczudlik, *Nowy dokument o polityce Chin wobec UE: niewielkie szanse na poprawę relacji*, „Biuletyn PISM” 2019, nr 9 (1757) s. 1–2.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *On the legal consequences of the judgment of the court of justice in ACHMEA and on investment protection in the European Union*, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/190117-bilateral-investment-treaties_en.pdf, dostęp 17.08.2019.

⁷² Na przestrzeni 2018 roku zauważalny był dalszy spadek chińskich inwestycji zagranicznych w UE – o 40% mniej niż w roku 2017 i 50% w porównaniu do szczytowego poziomu napływu chińskich FDI w roku 2016 (17,3 mld euro). Taki spadek przypisywany jest szerokiemu zmniejszeniu chińskich inwestycji zagranicznych w skali globalnej, ale także zacieśnionej polityce płynności finansowej w Chinach, jak również wzrostowi monitorujących mechanizmów regulacyjnych w samych państwach UE. Zob. T. Hanemann et. al., *op. cit.*, s. 7.

Znamienne jest także, że UE stara się nie przyjmować metod izolowania i ostracyzmu Chin na arenie międzynarodowej – stosowanych w polityce Donalda Trumpa – i preferuje politykę ostrożnego zaangażowania⁷³.

5. PERSPEKTYWY POLITYKI ZAGRANICZNEJ POLSKI W AZJI

Należy dziś przyznać, że silne skupienie polskiej administracji na budowaniu podstaw szeroko pojętego bezpieczeństwa (akcesja z NATO i UE, budowanie relacji z USA, udział w operacjach w Iraku i Afganistanie) i być może niepewność co do materializacji docelowej struktury politycznej ChRL przez długi czas opóźniały rozważania nad opcją głębszego zaangażowania polityczno-gospodarczego w Azji, w tym pogłębienia relacji polsko-chińskich. Dopiero członkostwo Polski w UE otworzyło nowy rozdział dla polskich relacji zagranicznych, a przy aspiracjach polityczno-gospodarczych Warszawy zwiększyło zainteresowanie partnerów w Azji Polską⁷⁴, jednak w praktyce nie przełożyło się to jak dotąd na wymierne efekty wymiany gospodarczej⁷⁵.

Istotne jest jednak, że na tle silnej (wewnętrznej i zewnętrznej) rywalizacji o „gospodarczy podział Eurazji” Polska może znaleźć dla siebie zasadnicze formy obecności. W katalogu interesów można umieścić zarówno rozwijanie infrastruktury strukturalnej i szlaków transportowych usprawniających komunikację towarową i pasażerską z Azją, jak i aktywny, silny udział w dialogu politycznym na temat spraw regionu (również w ramach mechanizmów takich jak ONZ, OBWE, czy Asia–Europe Meeting). Obecnie zasadnicze zjawiska transnarodowe, takie jak terroryzm, narkobiznes, handel ludźmi i migracje, które są rosnącym zagrożeniem dla Polski, mają główne źródło w Azji. W tym kontekście zacieśnienie relacji Polski z Chinami mogłyby wzmocnić pozycję Warszawy na arenie międzynarodowej, a w UE dałoby silniejszy wpływ m.in. na kształtowanie unijnej polityki azjatyckiej⁷⁶.

⁷³ J. Szczudlik, *op. cit.* Dodatkowo, na temat perspektyw współpracy regionalnej UE–Chiny zob. A. Skorupska, J. Szczudlik (red.), *Regionalny wymiar stosunków Unii Europejskiej z Chinami*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2019.

⁷⁴ K. Szumski, *op. cit.*, s. 37.

⁷⁵ Najważniejszymi gospodarczymi partnerami Polski są odpowiednio: Niemcy, Wielka Brytania, Republika Czeska, Francja, Włochy, Holandia, Rosja, Stany Zjednoczone, Hiszpania, Szwecja, Chiny. Zob. *Polska – wskaźniki ekonomiczne*, TradingEconomics.com, <https://pl.tradingeconomics.com/poland/indicators>, dostęp 29.08.2019.

⁷⁶ P. Kugiel, *Polski zwrot ku Azji: iluzja czy konieczność?*, „Biuletyn PISM” 2015, nr 67(1304), s. 1–2.

W perspektywie gospodarczej Polska stara się sięgać do Azji Centralnej, gdzie wcześniejszy monopol Rosji na odbiór surowców z regionu został przełamany dzięki wkroczeniu Chin⁷⁷. W tym zakresie głównym partnerem gospodarczym w Azji Centralnej ma szansę pozostać Kazachstan, którego władze ułatwiają wzajemne kontakty, w tym dostęp do rynku, i znoszą bariery w procesie intensyfikacji wymiany towarowej⁷⁸. W szerokim kontekście polityczno-gospodarczym należałoby natomiast uwzględnić perspektywę procesów transformacyjnych (politycznych i gospodarczych), jakie dla lokalnego krajobrazu może jednak przynieść chińska Inicjatywa Pasa i Szlaku⁷⁹.

Priorytetowym kierunkiem polityki zagranicznej Polski w regionie Azji Wschodniej jest Republika Korei⁸⁰, a główne cele gospodarcze tego priorytetu to: wzrost polskiego eksportu i pozyskiwanie inwestycji. Republika Korei jest również dobrym dostawcą zaawansowanych technologii militarnych i sprzętu wojskowego – w ramach uzupełnienia polskich zdolności w kontekście współdziałania ze wspólnym sojusznikiem amerykańskim⁸¹. Na forum politycznym istotne byłoby również silniejsze zaangażowanie we współpracę w rozwiązywaniu problemu Korei Północnej⁸², w tym promocja polskich doświadczeń z okresu transformacji.

⁷⁷ E. Kochanek, *Azja Centralna – rosnący w siłę dostawca surowców energetycznych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Sztuki Wojennej” 2017, nr 4(109), s. 99.

⁷⁸ Inne możliwości pogłębienia współpracy z państwami regionu nie są jednak już tak pozytywne. Trudności wynikają z czynników sytuacji wewnętrznej tych państw. Izolacjonizm Turkmenistanu, protekcjonizm Uzbekistanu czy wysokie zadłużenie państwa, korupcja i niestabilność polityczna w Kirgistanie sprawiają, że państwa te są trudnymi i w chwili obecnej wciąż mało atrakcyjnymi partnerami dla polskich firm i inwestycji. Zob. T. Waśkiel, *Azja Centralna – szanse i bariery współpracy gospodarczej*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2017, nr 4(15), s. 122–124.

⁷⁹ Jak dotąd głównymi (i jedynymi) kierunkami inwestycji BRI w sąsiedztwie Chin są: Rosja, Indonezja i Kazachstan. Por. G. Magnus, *op. cit.*, s. 177.

⁸⁰ Za priorytetowe kierunki działań polskiej polityki zagranicznej w Azji obecnie przyjmuje się partnerstwa strategiczne Polski z Japonią, Republiką Korei i Chińską Republiką Ludową. Jednocześnie, szczególnie miejsce w katalogu działań polityki zagranicznej Polski w wymiarze bezpieczeństwa, gospodarczym, inwestycyjnym oraz kontaktów międzyludzkich przydaje się Stanom Zjednoczonym. Zob. *Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019*. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/informacja-ministra-spraw-zagranicznych-o-zadaniach-polskiej-polityki-zagranicznej-w-2019-roku>, dostęp 12.12.2019.

⁸¹ J. Szczudlik-Tatar, P. Mejsner, *Stosunki Polska–Korea Południowa: nowe ścieżki współpracy*, „Biuletyn PISM” 2014, nr 50(1162), s. 1–2.

⁸² Do 1989 roku przedstawiciele polskich sił zbrojnych (obok Czechosłowacji, Szwajcarii i Szwecji) uczestniczyli w pracach Komisji Nadzorczej Państw Neutralnych w Korei, mającej za zadanie przestrzeganie warunków zawieszenia broni pomiędzy stronami.

Dobrym kierunkiem intensyfikacji relacji polityczno-gospodarczych mogłaby być także grupa państw Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), w tym w szczególności zawiązanie relacji gospodarczych z najważniejszym aktorem polityki i bezpieczeństwa regionu – Filipinami. Azja Południowo-Wschodnia staje się coraz atrakcyjniejszym rynkiem dla towarów i usług i już dziś stanowi dobry rynek poszukiwania możliwości rozwoju i eksportu poza UE. Obecne wyzwania, jak kryzys polityczny w Tajlandii, postęp demokratyczny w Mjanmie czy napięcia na tle etnicznym w innych krajach regionu, nie stwarzają poważnego zagrożenia dla długoterminowej stabilności regionu i nie powinny zakłócić długofalowych, pozytywnych trendów gospodarczych. W tych kategoriach, w rekomendacji PISM, ASEAN powinno być traktowane przez Polskę jako trzeci (po Chinach i Indiach) priorytetowy rynek aktywności gospodarczej⁸³. Wartościowe byłoby także podjęcie pogłębionych relacji handlowych Polski z jednym z regionalnych motorów ekonomicznych – Singapurem.

Bardzo ważnym elementem struktury politycznej, bezpieczeństwa i gospodarczej Wschodniej Azji jest Japonia. Pod względem gospodarczym Tokio jest ważnym partnerem handlowym UE w Azji, a przyjęte 1 lutego 2019 roku porozumienie o wolnym handlu (Umowa EPA)⁸⁴ może przyczynić się do większej otwartości rynku japońskiego i unijnego, w wymiarze krajowym zaś – sprzyjać większej aktywności polskich firm na rynku japońskim⁸⁵. Zacieśnienie relacji zarówno z Tokio, jak i z Seulem istotne byłoby także w wymiarze strategicznym, ze względu na możliwość monitorowania sytuacji bezpieczeństwa na Dalekim Wschodzie i (co wydaje się przyświecać intencjom działania polskich władz) silniejszego osadzenia się Polski w „amerykańskim konstrukcie globalnym”.

Od kilku lat istotnym punktem polskiej polityki zagranicznej są także Indie – dziś najszybciej rozwijająca się gospodarka świata, która oferuje szerokie nowe możliwości handlowe i inwestycyjne. Na poziomie relacji poli-

⁸³ P. Kugiel, *Polska i ASEAN: w poszukiwaniu nowych rynków w Azji*, „Biuletyn PISM” 2014, nr 2(1114), s. 1.

⁸⁴ Umowa o partnerstwie gospodarczym między Unią Europejską a Japonią (The Agreement between the European Union and Japan for an Economic Partnership), tzw. Umowa EPA, <https://www.gov.pl/web/rozwoj/umowa-epa-ue-japonia>, dostęp 21.10.2019.

⁸⁵ Umowa o wolnym handlu stworzy szanse biznesowe dla polskich firm, zwłaszcza z sektora spożywczego, transportowego czy urządzeń medycznych. Japonia może stanowić istotny element strategii dywersyfikacji kierunków polskiego eksportu. Por. D. Wnukowski, *Umowa o wolnym handlu UE–Japonia: szanse dla polskiego biznesu*, „Biuletyn PISM” 2015, nr 27(1264), s. 1–2.

tycznych Warszawa i New Delhi mogą współpracować na forum globalnym w takich obszarach jak zmiany klimatyczne, zwalczanie terroryzmu, reforma ONZ (co ma szczególne znaczenie z uwagi na aspiracje Indii do rangi stałego członka RB NZ) czy np. moderowanie rozmów na forum ONZ w sprawie statusu Kaszmiru⁸⁶. Dla Indii ważny może być również głos Polski w staraniach o przyjęcie do reżimów nieproliferacyjnych, szczególnie Grupy Dostawców Nuklearnych (Nuclear Suppliers Group – NSG). Biorąc pod uwagę obecną politykę wzmocnienia zdolności narodowych (również militarnych), w tym zbliżenie polityczne z Waszyngtonem, Polska mogłaby nawiązać bliższą współpracę z Indiami w formacie trójstronnym w obszarze przemysłów obronnych i energii⁸⁷.

PODSUMOWANIE

Polityce zagranicznej Polski w Azji XXI wieku przychodzi mierzyć się z wysokim nasyceniem (w większości pozytywnych) procesów gospodarczych, którym towarzyszy jednak klimat rywalizacji, napięć politycznych i niepewność co do skutków ścierania się interesów obecnych tu silnych państw. Znaczna jest przy tym możliwość wybuchu lokalnych konfliktów – również o charakterze zbrojnym – mogących przenieść się na forum globalne. Biorąc pod uwagę silny wzrost Chin i Indii (uwzględniając ich moderujący ciężar ekonomiczny i działania polityczne na platformie światowej), a także obecną postawę Rosji, znaczna jest niepewność co do docelowego politycznego kształtu kontynentu, który najprawdopodobniej pozostanie zdefragmentowany regionalnie. Jednocześnie na polu polityczno-gospodarczym już obecnie w Azji zdecydowanie dominują Chiny.

W kategoriach strategicznych w kontekście azjatyckim najprawdopodobniej uwagę Warszawy przyciągać będą dwie kwestie: (1) zbliżanie relacji Moskwy z Pekinem oraz (2) wzrost militarny i gospodarczy Chin (a przy tym projektowany wizerunek „chińskiego zagrożenia” dla NATO). Zagadnienia te w polityce zagranicznej RP przekładać się będą na: poziom zdolności oddziaływania Rosji w regionie Europy Wschodniej i Południowozachodniej Azji

⁸⁶ Rada Bezpieczeństwa ONZ rozmawiała o Kaszmirze po raz pierwszy od kilkudziesięciu lat, PolskieRadio24.pl, <https://www.polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2355936,Rada-Bezpieczenstwa-ONZ-rozmawiala-o-Kaszmirze-po-raz-pierwszy-od-kilkudziesieciu-lat>, dostęp 27.08.2019.

⁸⁷ P. Kugiel, „Go India”: Nowy etap współpracy polsko-indyjskiej, „Biuletyn PISM” 2015, s. 2.

oraz zakres oddziaływania gospodarczego i politycznego Chin w Euroazji, a przy tym strategiczne przetasowanie sił na Dalekim Wschodzie – czynniki stanowiące o dalszych funkcjach globalnej obecności amerykańskiej.

Rozwojowi sytuacji w regionie Azji towarzyszy dziś silna ideologia i strategiczny interes polityczny Rosji przy delikatnej materii stosunków z Pekinem. Podczas gdy Władimir Putin uznaje zalety dywersyfikacji stosunków i polityki w Azji, wierzy też, że „droga do bezpieczniejszej i bardziej wpływowej Rosji wiedzie przez Pekin” i żadna „poprawa stosunków z innymi azjatyckimi państwami nie byłaby w stanie zrekomensować pogorszenia relacji z Chinami”. W obecnej dobie Chin są w regionie Azji i Pacyfiku najbliższe bycia „przyjacielem Rosji”⁸⁸. W związku z tym w rozmowach na temat Pasa i Szlaku z Warszawą, w obecnej sytuacji politycznej, Pekin nie zaryzykuje utraty pozytywnych relacji z Moskwą na rzecz niepewnych relacji z Polską.

Wraz z rosnącą liczbą i złożonym charakterem wyzwań na polu międzynarodowej ekonomii i relacji bezpieczeństwa szereg racji politycznych, instytucjonalnych i strategicznych sprawia, że wiele opcji działania nie jest dostępnych dla Warszawy. Na tle złożonej geopolitycznej pozycji obecna polityka zagraniczna Polski wydaje się cierpieć na brak politycznej siły, Warszawa zmuszona jest więc wybierać pomiędzy włączeniem się w silny, szeroki i relatywnie stabilny prąd chińskiego nurtu gospodarczego a silnym oparciem się na Waszyngtonie – dalekim, jednak z każdym dniem coraz ważniejszym źródle bezpieczeństwa Polski. W kontekście tych procesów polska polityka zagraniczna poddawana jest szeregowi nacisków gospodarczych (rekomendacje amerykańskie w sprawie dostawy krytycznych technologii cyfrowych, np. sieci 5G), politycznych (oddziaływanie interesów Chin i Rosji na arenie europejskiej UE – przekładających się na osłabianie spójności Wspólnoty i różnicowanie długofalowych interesów państw UE) oraz w zakresie bezpieczeństwa (potrzeba konsolidacji stanowiska politycznego NATO w kwestii budowania kolektywnych zdolności obronnych i polityki przeciwko Rosji vs. rosnące skłonności Niemiec i Francji do budowania silniejszego i autonomicznego filara zdolności obronnych wewnątrz Europy). To ostatnie odbywa się bez zasadniczego udziału (oraz chęci) Polski.

Na tle tych działań polityka zagraniczna wobec Azji w istotnym stopniu wydaje się ulegać opcji amerykańskiej – budowana jest „koalicja niechętnych” wobec Chin, a **przyciąganie uwagi Rosji** na wschodniej flance NATO **ma służyć rozciąganiu politycznego sojuszu Pekinu i Moskwy**. W konsekwencji

⁸⁸ B. Lo, *Russia and the New World Disorder*, Chatham House, Brookings Institutions Press, Royal Institute of International Affairs, London–Washington 2015, s. 145.

pomimo uruchomionej szerokiej akcji dyplomacji ekonomicznej Warszawa nie pozostawia zbyt wiele przestrzeni dla budowania silniejszych więzi polityczno-gospodarczych z drugą gospodarką świata (Chinami), a członkostwo w UE i NATO oraz sojuszniczy charakter relacji z USA pośrednio wymusza konieczność koordynacji/negocjowania stanowiska w tej sprawie z Brukselą i Waszyngtonem.

Należy jednak liczyć się z tym, że w miarę rewizji sytuacji bezpieczeństwa w Azji zakres zaangażowania USA w przeciwważenie wpływów Chin (w tym rozpinania „sinorosyjskiego łuku”) może skutkować **przewartościowaniem obecnych sojuszy** i rewizją polityki amerykańskiej jako dostawcy globalnego bezpieczeństwa, w tym również rewizji zasad udzielania gwarancji Polsce⁸⁹. Pod tym względem, z uwagi na **sieciowy charakter interesów USA** na całym świecie oraz możliwość ich drastycznej kategoryzacji w regionie Europy i Azji, realizacja polityki kategorycznego oparcia się na USA może okazać się trudna. Dlatego ważny jest wyważony dialog polityczny Warszawy z innymi stolicami państw UE.

Abstrahując od kwestii bezpieczeństwa, pomimo przeważających pozytywnych ocen perspektyw chińskiego wzrostu polityka Polski wobec Chin wykazuje się głębokim wahaniem i brakiem strategicznej wizji. Takie działanie należy przypisywać zarówno ograniczonej percepcji interesów i zasadniczym różnicom ideologicznym, jak i „politycznej nieśmiałości”, które w innym przypadku mogłyby odpowiednio wcześniej pozwolić na zbudowanie autonomicznych relacji – jeśli nie z Chinami, to przynajmniej z wiodącymi demokracjami w Azji.

Należy mieć świadomość, że dynamiczny, nadal zachodzący proces globalizacji, który ukształtował modele gospodarcze wyróżniających się dziś gospodarek Azji (Chin, Indii oraz Japonii, Korei Południowej, Hong Kongu, Singapuru i Tajwanu) doprowadził do sytuacji, w której produkcja i konsumpcja w dużym stopniu opiera się na elementach struktury łańcucha usług i dostaw wybiegających poza obszar Azji. Pod tym względem ważne jest jak najbardziej progresywne podejście Polski do kwestii rynkowych, wsparte aktywnymi działaniami na polu polityki zagranicznej (dyplomacji ekonomicznej). Działania takie mogłyby pozwolić na wprowadzenie polskich firm, inwestycji, jednostek naukowo-badawczych i placówek naukowych do

⁸⁹ Argumentem na rzecz takiego twierdzenia, a także deklaracją co do określonego kierunku działań strategicznych Warszawy, mogą być starania Polski o zakup od USA samolotu 5-tej generacji F-35, za który bylibyśmy skłonni zapłacić 6,5 mld dol. Zob. M. Szopa, *Polskie F-35 w belgijskim zwierciadle [Analiza]*, Defence 24, <https://www.defence24.pl/polskie-f-35-w-belgijskim-zwierciadle-analiza>, dostęp 11.08.2019.

struktury, która obecnie znajduje się w fazie tworzenia (bądź dostosowywania), szczególnie w regionie Azji Centralnej i państwach Azji Południowo-Wschodniej⁹⁰. Istotne możliwości obecności gospodarczej Polski na rynkach trzecich pojawiają się także wraz z przebiegiem „wojny handlowej” pomiędzy Waszyngtonem i Pekinem, która – choć krótkotrwała – skutkowałą zamknięciem wcześniejszych źródeł dostaw towarów i technologii, zarówno do Chin, jak i Stanów Zjednoczonych.

Należy mieć na względzie, że choć sukces ekonomiczny Chin i tzw. chiński model gospodarczy osłabił pozycję negocjacyjną państw Zachodu w relacjach z państwami Azji (przyczynia się do tego także postępujące osłabienie/dezintegracja zachodniego modelu liberalno-demokratycznego), obecna koniunktura gospodarcza (i determinacja Waszyngtonu w starciu na polu gospodarczym) zmusza Pekin do poszukiwania alternatywnych rozwiązań w zakresie stymulacji i utrzymania prosperity chińskiego rynku. Na tym polu, przy odpowiedniej kalkulacji zysków i ryzyka, w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku miałyby szansę zaistnieć Polska. Należy pamiętać, że pomimo nabrzmiewającej (często uzasadnionej) krytyki projekt ten (jako międzynarodowy handlowy i polityczny tranzyt gospodarczy) niesie ogromne możliwości zwiększenia transferu handlowego między rynkami i co równie ważne – ma szansę pobudzić i zinstytucjonalizować (pod względem gospodarczym i politycznym) dotąd rywalizujące i niestabilne regiony Azji.

Paradoksalnie, obecne trudności i słabnąca spójność polityczna UE mogłyby stworzyć okazję do uelastycznienia zakresu negocjacyjnego Polski w relacjach z Pekinem. Ważne jest jednak, aby Polska była w stanie określić się jako najsilniejszy, relatywnie autonomiczny partner w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Wartościową opcją mogłoby być wzmacnianie strefy gospodarczej i zdolności politycznego i dyplomatycznego oddziaływania Polski w Europie Wschodniej,⁹¹ w tym w szczególności w odniesieniu do Białorusi i Ukrainy⁹². Taka perspektywa wymagałaby jednak strategicznego porozumienia w konstruowaniu narodowego celu politycznego.

⁹⁰ Na duże uznanie zasługują programy realizowane przez Polską Agencję Inwestycji i Handlu, zmierzające do identyfikacji i osadzenia polskich placówek przedstawicielskich w sprawach handlu (zagranicznych biur handlowych) w aktywniejszych gospodarczych centrach świata, również w Azji – *Polska Agencja Inwestycji i Handlu*, www.paih.gov.pl/o_agencji?Zagraniczne_Biura_Handlowe, dostęp 28.08.2019.

⁹¹ W szerszym wymiarze np. w kontekście rozwijanej obecnie koncepcji „Międzymorza” – przyp. Autora.

⁹² Szerzej nt. polskich racji por. M.A. Kuo, *China in US–Poland Relations: Huawei and Geopolitics, Insights from Mariusz Rukat*, *The Diplomat*, 14.03.2019, <https://thedipi.com>

BIBLIOGRAFIA

- Acharya A., *The End of American World Order*, Polity Press, Cambridge 2018.
- Anwar A., *Facing a trade war and bumps along the belt and road, China may have to revisit the cost of its grand plan*, „South China Morning Post”, 10.09.2018, <https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/united-states/article/2163280/facing-trade-war-and-bumps-along-belt-and-road>, dostęp 28.08.2019.
- Art R.J., *The United States and the future global order*, [w:] R.S. Ross, Ø. Tunsjø, T. Zhang (ed.), *US–China–EU Relations: Managing the new world order*, Routledge, London–New York 2011.
- Ash R., *Europe’s Commercial Relations with China*, [w:] D. Shambaugh, E. Sandschneider, H. Zhou (ed.), *China–Europe Relations: Perceptions, Policies, and Prospect*, Routledge, London 2008.
- Bielecki J., *Czaputowicz: Solidaryzuje się z walką o wolność w Hong Kongu. I w Rosji*, RP.pl, <https://www.rp.pl/Dyplomacja/308189972-Czaputowicz-Solidaryzuje-sie-z-walka-o-wolnosc-w-Hongkongu-I-w-Rosji.html>, dostęp 26.08.2019.
- Blinova E., *Historical Mistake: Academic Describes How US Facilitated Sino-Russian Entente*, Sputnik Opinion, 17.01.2019, <https://sputniknews.com/amp/analysis/201901171071570371-us-china-russia-entente/>, dostęp 7.02.2019.
- BRI Connect: An Initiative in Numbers*, REFINITIV, https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/reports/refinitiv-zawya-belt-and-road-initiative-report-2019.pdf, dostęp 12.12.2019.
- Busan B., Weaver O., *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2007.
- Dasgupta S., *Putin Demands a Role in Eurasian Part of Belt and Road*, VOA News, 4.05.2019, <https://www.voanews.com/europe/putin-demands-role-eurasian-part-belt-and-road>, dostęp 21.09.2019.
- Deported Uyghurs Jailed*, Radio Free Asia, 20.12.2012, <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/malaysia-12202012181314.html>, dostęp 27.08.2019.
- Dougherty J.E., Pfaltzgraff, Jr. R.L., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, Longman, New York 2001.

- EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation*, EEAS, http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/eu-china_2020_strategic_agenda_en.pdf, dostęp 8.02.2019.
- European Commission – Press release: The European Union sets its sights high on ambitions with China*, Brussels, 22.06.2016, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2259_en.htm; [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/570493/EXPO_STU\(2018\)570493_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/570493/EXPO_STU(2018)570493_EN.pdf); dostęp 8.02.2019.
- Falkowski M., Lang J., *Zakładnicy Moskwy, klienci Pekinu. Bezpieczeństwo w Azji Centralnej w dobie malejącej roli Zachodu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2014.
- Feigenbaum E.A., *China and the World: Dealing With a Reluctant Power*, „Foreign Affairs”, January/February 2017.
- Fischer-Baum R., Vitkovskaya J., *One Year of Trump, How the Administration Changed American foreign policy*, „The Washington Post”, 22.01.2018, https://www.washingtonpost.com/graphics/2017/world/trump-shifting-alliances/?utm_term=.5002f58dcaab, dostęp 8.02.2019.
- Friedberg A.L., *Thinking About Strategy in Asia (Introduction)*, [w:] T.G. Mahnken, D. Blumenthal (ed.), *Strategy in Asia: The Past, Present, and Future of Regional Strategy*, Stanford Security Studies, Stanford 2014.
- Fukuyama F., *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*, Farrar, Straus and Giroux, New York 2018.
- Góralczyk B., *Po wizycie Xi Jinpinga w Warszawie. Polska w środku wielkiej chińskiej gry*, 22.06.2016, WP.pl, <https://wiadomosci.wp.pl/po-wizycie-xi-jinpinga-w-warszawie-polska-w-srodku-wielkiej-chinskiej-gry-6027395753010305a>, dostęp 9.02.2019.
- Góralczyk B., *Poland on the Route of the Chinese Silk Road: A Chance for Development or Just a Challenge?*, [w:] J. Yifu Lin, A.Z. Nowak (ed.), *New Structural Policy in an Open Market Economy*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018.
- Hanemann T., Huotari M., Kratz A., *Chinese FDI in Europe: 2018 Trends and Impact of New Screening Policies*, Mercator Institute for China Studies, 2019, https://www.merics.org/sites/default/files/2019-03/190311_MERICSRhodium%20Group_COFDI-Update_2019.pdf, dostęp 13.09.2019.
- Heilmann S. and Schmidt D. H., *China's Foreign Political and Economic Relations: An Unconventional Global Power*, Rowman& Littlefield, Plymouth 2014.
- Holslag J., *The European Union and China: The Great Disillusion*, „European Foreign Affairs Review” 2006, Vol. 11, No 4.

- Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2019 roku*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 14.03.2019, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/informacja-ministra-spraw-zagranicznych-o-zadaniach-polskiej-polityki-zagranicznej-w-2019-roku>, dostęp 12.12.2019.
- Jakóbowski J., Kaczmarek M., *Nietrafiona oferta Pekinu: „16+1” a chińska polityka wobec Unii Europejskiej*, „Komentarze OSW” 2017, nr 250, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2017-09-15/nietrafiona-oferta-pekinu-161-a-chinska-polityka-wobec-unii>, dostęp 17.09.2019.
- Joint Communication to the European Parliament and the Council. Elements for a new EU strategy on China*, EEAS, http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf, dostęp 8.02.2019.
- Kaczmarek M., Rodkiewicz W., *Rosyjska Wielka Eurazja wobec chińskiego Nowego Jedwabnego Szlaku: adaptacja zamiast konkurencji*, „Komentarze OSW” 2016, nr 219.
- Kang D.C., *American Grand Strategy and East Asian Security in the Twenty-First Century*, Cambridge University Press, Cambridge 2017.
- Karganov S., *Toward the Great Ocean, or the New Globalization of Russia*, Valdai Discussion Club, http://vid-1.rian.ru/ig/valdai/Toward_great_ocean_eng_short.pdf, dostęp 12.02.2019.
- Kazakhstan extradates Uyghurs to China, Unrepresented Nations and Peoples Organization*, 16.11.2004, <http://www.unpo.org/article/1467>, dostęp 27.08.2019.
- Khan S.W., *Haunted by Chaos: China's Grand Strategy from Mao Zedong to Xi Jinping*, Harvard University Press, Cambridge 2018.
- Khanna P., *The Future is Asian*, Simon & Schuster, New York 2019.
- Kissinger H., *China: Containment Won't Work*, „Washington Post”, 13.06.2005.
- Kochanek E., *Azja Centralna – rosnący w siłę dostawca surowców energetycznych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Sztuki Wojennej” 2017, nr 4(109).
- Kozyrev V., *Russia's new global vision and security policy in East Asia*, [w:] T. Akaha, A. Vassilieva (ed.), *Russia and East Asia: Informal and Gradual Integration*, Routledge, New York 2014.
- Kugiel P., „Go India”: Nowy etap współpracy polsko-indyjskiej, „Biuletyn PISM” 2015, nr 36(1273).
- Kugiel P., *Polska i ASEAN: w poszukiwaniu nowych rynków w Azji*, „Biuletyn PISM” 2014, nr 2(1114).
- Kugiel P., *Polski zwrot ku Azji: iluzja czy konieczność?*, „Biuletyn PISM” 2015, nr 67(1304).

- Kuo M.A., *China in US–Poland Relations: Huawei and Geopolitics, Insights from Mariusz Rukat*, The Diplomat, 14.03.2019, <https://thediplomat.com/2019/03/china-in-us-poland-relations-huawei-and-geopolitics/>, dostęp 28.08.2019.
- Lo B., *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*, Royal Institute of National Affairs, London 2008.
- Lo B., *Russia and the New World Disorder*, Chatham House, Brookings Institutions Press, Royal Institute of International Affairs, London–Washington 2015.
- Magnus G., *Red Flags: Why Xi’s China Is in Jeopardy*, Yale University Press, New Haven–London 2018.
- Mahbubani K., *The New Asian Hemisphere: The Irresistible Shift of Global Power to the East*, PublicAffairs, New York 2008.
- Medeiros E., *China’s International Behavior: Activism, Opportunism, and Diversification*, RAND Project Air Force, Santa Monica 2009.
- On the legal consequences of the judgment of the court of justice in ACHMEA and on investment protection in the European Union*, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/190117-bilateral-investment-treaties_en.pdf, dostęp 17.08.2019.
- Poland Exports China*, TradingEconomics.com, <https://tradingeconomics.com/poland/exports/china>, dostęp 5.02.2019.
- Poland Imports by Country*, TradingEconomics.com, <https://tradingeconomics.com/poland/imports-by-country>, dostęp 5.02.2019.
- Polska Agencja Inwestycji i Handlu*, www.paih.gov.pl/o_agencji?Zagraniczne_Biura_Handlowe, dostęp 28.08.2019.
- Polska – wskaźniki ekonomiczne*, TradingEconomics.com, <https://pl.tradingeconomics.com/poland/indicators>, dostęp 29.08.2019.
- Posen B., *Pull Back: The Case for a Less Activist Foreign Policy*, „Foreign Affairs” 2013, Vol. 92, No. 1.
- Rada Bezpieczeństwa ONZ rozmawiała o Kaszmirze po raz pierwszy od kilkudziesięciu lat*, PolskieRadio24.pl, <https://www.polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2355936,Rada-Bezpieczenstwa-ONZ-rozmawiala-o-Kaszmirze-po-raz-pierwszy-od-kilkudziesieciu-lat>, dostęp 27.08.2019.
- Ryall J., *China signs defence agreement with South Korea as US angers Seoul with demand for \$5bn troop payment*, „The Telegraph” 18.11.2019, <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/11/18/china-signs-defence-agreement-south-korea-us-angers-seoul-demand/>, dostęp 15.12.2019.
- Saarela A., *A new era in EU-China relations: more wide-ranging strategic cooperation?*, Policy Department for External Relations, Directorate General for

- External Policies of the Union, EEAS, European Parliament, 19.07.2018, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/570493/EXPO_STU\(2018\)570493_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/570493/EXPO_STU(2018)570493_EN.pdf), dostęp 8.02.2019.
- Sanger D.E., Barnes J.E., Zhong R., Santora M., *In 5G Race With China, U.S. Pushes Allies to Fight Huawei*, 26.01.2019, „The New York Times”, <https://www.nytimes.com/2019/01/26/us/politics/huawei-china-us-5g-technology.html>, dostęp 27.08.2019.
- Security Assistance Monitor*, <https://securityassistance.org/>, dostęp 25.01.2019.
- SIPRI Yearbook 2019, Armaments, Disarmaments and International Security, Summary*, https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-06/yb19_summary_eng_1.pdf, dostęp 19.09.2019.
- Stiglitz J., *The Chinese Century*, „Vanity Fair”, January 2015.
- Skorupska A., Szczudlik J. (red.), *Regionalny wymiar stosunków Unii Europejskiej z Chinami*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2019.
- Sordel B., *Chinese investments in Poland. No expansion on the horizon*, Centre for International Relations, Warsaw 2019.
- Stanzel A., *China's investment in influence: the future of 16+1 cooperation*, ECFR, https://www.ecfr.eu/publications/summary/chinas_investment_in_influence_the_future_of_161_cooperation7204#_ftn1, dostęp 5.02.2019.
- Strategia Polskiej Polityki Zagranicznej 2017–2021*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, <https://www.msz.gov.pl/resource/978285e3-5684-4fcb-8d7e-d0a8bfdb0fdb:JCR>, dostęp 5.02.2019.
- Szczudlik J., *Nowy dokument o polityce Chin wobec UE: niewielkie szanse na poprawę relacji*, „Biuletyn PISM” 2019, nr 9 (1757).
- Szczudlik-Tatar J., Mejsner P., *Stosunki Polska–Korea Południowa: nowe ścieżki współpracy*, „Biuletyn PISM” 2014, nr 50(1162).
- Szopa M., *Polskie F-35 w belgijskim zwierciadle [Analiza]*, Defence 24, <https://www.defence24.pl/polskie-f-35-w-belgijskim-zwierciadle-analiza>, dostęp 11.08.2019.
- Szumski K., *Polska polityka zagraniczna wobec Azji i Pacyfiku po 1989 r.*, [w:] J. Brylewska (red.), *Azja–Pacyfik. Relacje Polski z Azją Wschodnią*, Towarzystwo Azji i Pacyfiku, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Adam Marszałek, Toruń–Warszawa 2013.
- The Evolving Role of China in International Institutions*, Report prepared for The U.S.-China Economic and Security Review Commission, January 2011, <https://www.uscc.gov/sites/default/files/Research/TheEvolvingRoleofChinaInInternationalInstitutions.pdf>, dostęp 12.09.2018.
- Troitskiy M., *Going 'Relativistic: The Changing Vision of 'Just International Order' in Russian Foreign Policy*, [w:] D.W. Blum (ed.), *Russia and Glo-*

- balization: Identity, Security, and Society in an Era of Change*, The John Hopkins University Press, Baltimore 2008.
- Umowa o partnerstwie gospodarczym między Unią Europejską a Japonią* (The Agreement between the European Union and Japan for an Economic Partnership), <https://www.gov.pl/web/rozwoj/umowa-epa-ue-japonia>, dostęp 21.10.2019.
- Uzbekistan: Family Demands Release Of Uyghur Imam Extradited To China*, Radio Free Europe Radio Liberty, 30.06.2006, <https://www.rferl.org/a/1069583.html>, dostęp 27.08.2019.
- Voloshin G., *Central Asia Ready to Follow China's Lead despite Russian Ties*, „Eurasia Daily Monitor” 2017, Vol. 14, Issue 71, <https://jamestown.org/program/central-asia-ready-follow-chinas-lead-despite-russian-ties/>, dostęp 13.01.2019.
- Wang H., Rosenau J., *China and Global Governance*, „Asian Perspective” 2009, Vol. 33, No. 3.
- Xi Jinping w Polsce*, Raport TVN24, <https://www.tvn24.pl/raporty/xi-jinping-w-polsce,1092>, dostęp 9.02.2019.
- Waśkiel T., *Azja Centralna – szanse i bariery współpracy gospodarczej*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2017, nr 4(15).
- Wnukowski D., *Umowa o wolnym handlu UE–Japonia: szanse dla polskiego biznesu*, „Biuletyn PISM” 2015, nr 27(1264).
- Xu Klein J., *It's not just the US: around the world, doors are shutting on Chinese investment*, „South China Morning Post”, 15.09.2018, <https://www.scmp.com/business/banking-finance/article/2163974/its-not-just-us-around-world-doors-are-shutting-chinese>, dostęp 9.02.2019.
- Zhao H., *China and Central Asia*, [w:] E. Rumer, D. Trenin, H. Zhao, (ed.), *Central Asia: Views from Washington, Moscow, and Beijing*, M.E. Sharpe, Armonk 2007.

AZJA, ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM CHIN, W POLITYCE ZAGRANICZNEJ POLSKI W XXI WIEKU

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie, że utrzymujący się od dekad wzrost Chin zmienia relacje na poziomie globalnym i przekształca ekonomiczną debatę. Zasadnicze procesy polityczne i ekonomiczne w Azji wynikają dziś z działań kilku aktorów: Chin, Indii, Japonii, Rosji i Stanów Zjednoczonych. Wcze-

śniejsze starcie ideologiczne na linii Waszyngton–Moskwa zastąpiła szczególnie formula relacji Waszyngtonu z Pekinem, przenosząc skutki rywalizacji na fora międzyregionalne i oddziałując na perspektywy polityczne Polski. W tym wymiarze polska polityka zagraniczna, wprzęgnięta w instytucjonalny nurt międzynarodowych relacji, wymusza dynamiczne nawigowanie pomiędzy „wyspami interesów” obecnych tu mocarstw, włączając w ten proces opcje współpracy/rywalizacji na forum państw UE.

W najbliższym czasie polityka zagraniczna Polski musi liczyć się z jeszcze większą dynamiką i „głodem” azjatyckiej gospodarki oraz dążeniem państw takich jak Chiny, Rosja, czy Indie do wzmocnienia swojej roli w sprawach światowych. W miarę słabnącej spójności Europy, rewizjonizmu Rosji oraz politycznego huraganu, jaki wydają się wywoływać w polityce światowej Stany Zjednoczone, domena polityki międzynarodowej może stawać się polem indywidualnych, coraz silniejszych rozgrywek, w których interesy państw przeważać będą nad moderującymi racjami ponadnarodowych organizacji.

Pomimo pozytywnych ocen perspektyw chińskiego wzrostu polityka Polski wobec ChRL wciąż wykazuje się głębokim wahaniem i brakiem strategicznej wizji. Można przypisywać to zarówno ograniczonej percepcji interesów i utrzymującym się różnicom ideologicznym, jak i „politycznej nieśmiałości” Warszawy oraz deficytowi politycznej siły.

Słowa kluczowe: polityka zagraniczna Polski w Azji, rywalizacja Chiny–USA, Chiny a Unia Europejska, relacje Chiny–Rosja, Inicjatywa Pasa i Szlaku

ASIA, AND PARTICULAR ROLE OF CHINA, IN POLISH FOREIGN POLICY: PERSPECTIVE ON THE 21ST CENTURY

Abstract

The article aims to show that the decades-long, sustained growth of China reformulates global relations and transforms the worldwide economic debate. Today, substantial political and economic processes in Asia originate from the operations of a few major actors of this region: China, India, Japan, Russia and the United States. The former ideological clash between Washington and Moscow has been replaced with a complex formula of relations between Washington and Beijing, bringing the results of this rivalry to intraregional platforms, and affecting prospects for the policy of Poland. In this field,

Polish foreign policy – harnessed into the institutional current of international relations – is compelled to dynamically navigate between the ‘islands of interests’ of the powers present here, including options of cooperation/rivalry between the EU countries.

In the nearest future, foreign policy of Poland must reckon with even more dynamics and the ‘hunger’ of Asian economy and aspirations of countries like China, Russia or India to obtain greater roles in world affairs. Along the weakening cohesion of Europe, revisionism of Russia and political turmoil, that U.S. seems to bring into the world’s policy, the international policy domain may become a battleground of individuals, and stronger power games, and particular interests of nations will prevail over moderated institutional multilateral goals.

Despite positive assessments concerning the prospects for Chinese economic growth, the policy of Poland towards China is still filled with deep hesitation and lacks any strategic vision. This situation could be ascribed to the limited perception of interests and maintaining ideological diversities, but also to Warsaw ‘political shyness’ and deficit of political power.

Keywords: foreign policy of Poland in Asia, U.S.-China rivalry, China vs. UE, China-Russia relations, Belt and Road Initiative

Азия, и в особенности Китай, во внешней политике Польши в XXI веке

Резюме

Цель статьи – представление тезиса о том, что устойчивый рост Китая на протяжении десятилетий изменяет отношения на глобальном уровне и трансформирует характер экономических дискуссий дебаты. Фундаментальные политические и экономические процессы в Азии в настоящее время являются результатом деятельности нескольких субъектов: Китая, Индии, Японии, России и США. Предшествующее идеологическое столкновение на линии Вашингтон-Москва сменилось специфической формой отношений Вашингтона с Пекином, что привело к переносу итогов соперничества на межрегиональные форумы и повлияло на политические перспективы Польши. В этом измерении польская внешняя политика, «втянутая» в институциональный режим международных отношений, вынуждена производить динамическое

лавирование между «островами интересов» фигурирующих в этом месте держав, задействуя в данном процессе варианты сотрудничества/конкуренции на форуме стран ЕС.

В ближайшее время польской внешней политике придётся считаться с ещё большим динамизмом и «аппетитом» азиатской экономики, а также стремлением таких государств, как Китай, Россия или Индия, укреплять свои позиции на международной арене. По мере ослабления европейской интеграции, ревизионизма России и политической бури, которую Соединенные Штаты, по всей вероятности, муссируют в мировой политике, арена международных отношений может превратиться в арену индивидуальной и всё более усиливающейся борьбы, в которой интересы отдельных государств будут преобладать над тенденциями сдерживания наднациональных организаций.

Несмотря на положительную оценку перспектив китайского экономического роста, политике Польши в отношении КНР всё ещё свойственны сильные колебания и отсутствие стратегического видения. Это можно объяснить как ограниченным совпадением интересов и сохраняющимися идеологическими разногласиями, так и «политической несмелостью» Варшавы и дефицитом политической силы.

Ключевые слова: внешняя политика Польши в Азии, соперничество Китай – США, Китай и Европейский Союз, отношения Китай – Россия, инициатива пояса и пути

Cytuj jako:

Rukat M., *Azja, ze szczególnym uwzględnieniem Chin, w polityce zagranicznej Polski w XXI wieku*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2019 nr 4(67), s. 152–188. DOI: 10.26399/meip.4(67).2019.42/m.rukat

Cite as:

Rukat, M. (2019), 'Azja, ze szczególnym uwzględnieniem Chin, w polityce zagranicznej Polski w XXI wieku' [Asia, and particular role of China, in Polish foreign policy: perspective on the 21st century'], *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(67), 152–188. DOI: 10.26399/meip.4(67).2019.42/m.rukat